

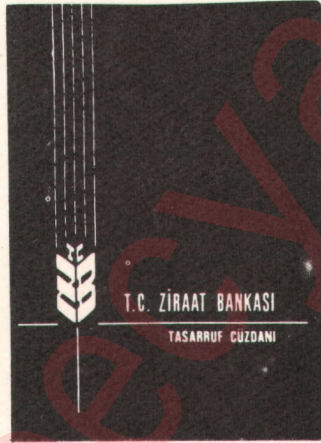
İKTİSAT DERGİSİ

AYLIK DERGİ
AĞUSTOS-EYLÜL 1982
SAYI 213-214
100 LİRA

İKTİSAT EĞİTİMİ

Nusret Ekin
J. K. Galbraith
Semih Haznedaroğlu
Mehmet Kaytaz
Tuncer Oyal
Tahir Özgü
Süleyman Özmucur
Besim Üstünel

kazanmak
kadar onu
değerlendirebilmekte
önemlidir.

T.C. ZİRAAT BANKASI

İKTİSAT DERGİSİ

AYLIK DERGİ
AĞUSTOS -
EYLÜL 1982
SAYI 213 - 214
100 LİRA

İ.Ü.İktisat Fakültesi Mezunları Cemiyeti Yayın Organıdır

Sahibi

İ. Ü. İktisat Fakültesi Mezunları
Cemiyeti Yönetim Kurulu Başkanı
Şeref ÖZGENCİL

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Ahmet C. ÖZKAN

Haber ve Röportaj Sorumlusu
Nilgün UYSAL

Teknik Sorumlu
Nermin SUNGUR

ABONE KOŞULLARI
6 aylık 600 TL. 1 yıllık 1200 TL.

REKLAM TARİFESİ
Arka Kapak 25 bin TL.
Kapak İçleri 20 bin TL.
İç Sayfalar (tam) 15 bin TL.

YÖNETİM YERİ

Cumhuriyet Cad. No: 27/6 Taksim
İSTANBUL
Tel: 49 89 03 - 44 04 36 - 45 17 52

Dergideki yazılar kaynak gösterilerek
yayınlanabilir.

Basıldığı Yer

YENİLİK BASİMEVİ

Tel : 43 55 72

İÇİNDEKİLER :

GÖRÜŞME (I)	4
Tuncer OYAL	
GÖRÜŞME (II)	9
Semih HAZNEDAROĞLU	
AÇIK OTURUM	13
Nusret EKİN	
Besim ÜSTÜNEL	
Tahir ÖZGÜ	
MAKALELER	
İktisat Eğitimi İçin Bir Program Taslağı	26
Bir Ekonomik Sistemin Ve Ekonomi İlminin Yararları	31
İktisat Öğretiminde Türkçe Semboller (Bir Çağrı)	38

Türkiye'de ve bütün dünyada

İhracat ve ithalât işlemleriniz,
döviz, mevduat ve kredi hesaplarınız ve
diğer bütün bankacılık işleriniz için
Akbank'ı tercih ediniz.

Akbank, bütün dünyadaki
birinci sınıf muhabirleri ile
işbirliği yapmak suretiyle emrinizdedir.

Dış Temsilcilikler

NEWYORK

FRANKFURT

LONDRA

Essen, Batı Berlin,
Münih, Hamburg

AKBANK

güveninizin eseri

12771

İKTİSAT DERGİSİ'nden

Türkiye'de iktisadi konuların kamuoyunda giderek artan bir ilgi ve merakla izlendiğini görüyoruz. Bunda kuşkusuz peşpeşe gelen ekonomik büyüme ve ekonomik buhran dönemlerinin önemli bir payı var. Gazeteler iktisadi konulara daha çok yer ayırır oldular. Çıkarılmakta olan iktisat dergilerinin sayısı gittikçe arttı. Eskiden devlet yönetimindeki önemli kişilerin «Kambiyo nedir?» bilmemesi doğal karşılanırdı. Bugün ise, para arzındaki en ufak bir artış bile sokaktaki adam tarafından dikkatle izleniyor. Ne yapılırsa enflasyon artar karşılığını bilmeyen kalmadı gibi birşey.

Böyle bir toplumsal gelişim çerçevesinde, iktisatçının görevi ne kadar artıp zorlaştıysa, iktisat eğitiminin de önemi ve ağırlığı o kadar çoğaldı.

Acaba, iktisat eğitimi, artan önemine karşın Türkiye'de bugün yeterli düzeyde mi yapılmaktadır? Çağın gerekleri ne tür iktisatçı yetiştirilmesini zorunlu kılıyor?

Eğitim ve öğretim programları hangi yenilikleri gereksinliyor? Yeni sayımızda bu soruların karşılıklarını bugüne ve yarına dönük olarak aramaya çalıştık.

Derginin önümüzdeki sayısı «Anayasa ve Türkiye'deki Siyasal Gelişmeler» konusuna ayrılmıştır.

Yazı ve eleştirilerinizi beklediğimizi hatırlatarak saygılar sunarız.

GÜRÜŞME I

Tuncer OYAL (*)

İ. D. : — «Sayın Oyal, İktisat Fakültesini bitirdikten sonra, iş dünyasına karışmış bir kişi olarak, mezun olduğunuz okulda verilen eğitim ile iş yaşamında ortaya çıkan gereksinimlerin ne ölçüde uyuştuğunu deneyleriniz çerçevesinde bize aktarır mısınız?»

OYAL : — «Öncelikle şunu söylemek isterim. Liseyi bu yıl bitiren kızımın bile İktisat Fakültesine gitmesini istedim. Tek başına bu bile Fakültemizi ve arada yapılan eğitimi ne ölçüde onayladığımı gösterir sanıyorum. Bizim Fakülteden mezun olanların Türkiye'ye yararlı birşeyler yapabileceğine yürekten inanıyorum.

Ancak... Biz mezun olduktan sonra İktisat Fakültesi'nden ayrı bir İşletme Fakültesi kurularak eğitimin ikiye çatlatılması bana son derece ters geldi. Böyle bir ikilikte, ne iktisat tek başına başarılı olur, ne de işletme tek başına yol alır. Bence, iktisatla işletme eğitimi içiçe kaynaşmalı. «Teorilerin

sınırları»ndan kurtulup, Türkiye'nin kendine özgü niteliklerini de gözönüne alarak, «esprî matematik» ile «esprî filozofi»yi çıkartmak gerekir. Böyle bir bütünleşmeden hareketle, İktisat Fakültesinde bir reform yapılmasına kuşkusuz gerek vardır.

Mezun olduğumdan bu yana, iş yaşamında bana öğretilenleri uygulamaya çalışıyorum. Tabii bunu söylerken klasik eğitimi dışta tutuyorum. Klasik teoriler benim durumumdakiler için bir temel teşkil ediyor kuşkusuz. Ama onlar da giderek bir ana kültürün kalıntıları olmaktan öteye geçmiyorlar. O nedenle, İktisat Fakültesinin, benim gibi iş hayatına atılanlar için günlük ekonomik sorunları çözmeye büyük esneklikler sağlayacak biçimde öğrencisine daha fazla şeyler vermesi gerektiğine inanıyorum. Bu uzantıda, iktisatla işletmenin daha fazla içiçe girmesi zorunluluk kazanacaktır ister istemez. Ben bu kanıdayım.»

İ. D. : — «İşletme ve İktisat Fakültelerinin ayrılmasına ilişkin olarak

söyledikleriniz son derece ilginç. İktisat Fakültesi'nin dar anlamıyla bir İşletmecilik Fakültesi olmadığı, daha geniş bir kültür vermesi gerektiği de ortada. Ben bu konuda size katılıyorum. Ancak, siz, yanınızda çalışacak bir müdür, şef ya da herhangi bir personel aradığınızda, soruna objektif olarak bakıp, hangi fakülte mezunlarını yeğlersiniz? İktisat Fakültesi mezunlarını mı yoksa, İşletme Fakültesi mezunlarını mı?»

OYAL : — «Şu koşullarda, İktisat Fakültesi'nde verilen eğitimin yetersiz olduğu kanısındayım. İşletme Fakültesi'nden gelen bir personelin «teorik eksikliği» ya da başka bir eksikliğini ben kendi bilgi temellere dayanarak kapatabildiğim ölçüde, İşletme Fakültesi mezunlarını yeğlerim. Bunun nedeni, İktisat Fakültesi'nde daha çok teorik eğitime ağırlık verilmiş ve Türkiye gerçeklerinden giderek kopulmuş olmasıdır. Bu da oradan yetişenlerin pratik yaşama uyum yapmasını zorlaştırmıştır. İşletme Fakültesi'nde ise, «işletmeler hayrına» daha esnek, daha uygulamaya dönük insanların yetiştirildiğini görüyoruz. İktisat Fakültesi'nin yanısıra İşletme Fakültesi'nde da okuyup gelenlerin İktisatlılara göre daha çok işe yaradığını söyleyebiliriz. Buna karşın sadece İktisat Fakültesi mezunu olan arkadaşlar, işletmede eğer bir «planlama bölümü» varsa, orada müşavirlikten öte gidemiyorlar. Verdikleri fikirler de çizdikleri yollar da şimdilik sadece raporlarda kalıyor. Çünkü, Türkiye'nin bugünkü ortamında teori gerçeğe pek uymuyor.»

İ. D. : — «Bu söyledikleriniz gerçekten ilginç. Peki, İktisat Fakültesi'nde yapılan eğitimde belli bir ihtisaslaşmaya gidilse ne dersiniz? Örneğin, İşletmecilik yapacak arkadaşlar, İktisat, siyaset ilmi ve bazı dersleri daha

az alıp buna karşın, işletme ve muhasebe alanında daha çok uzmanlaşsalar... İktisat'a ağırlık vermek isteyenlerde işletme derslerini az, İktisat, maliye ve istatistiği ise daha fazla okusalar... Böyle bir uzmanlaşma sizce daha mı yararlı olurdu?»

OYAL : — «Kanımda, İktisat Fakültesi mezunlarının işletmelere sağlayacağı yarar, işletme konularında sahip oldukları bilgi ağırlığı ölçüsündedir. Temel İktisat eğitimi de kuşkusuz gereklidir. İktisat Fakültesi, çok geniş bir öğretim yelpazesini içeren bir bütün olarak kalmalıdır.

O bütünde, işletme eğitimi de gereklidir, çalışan ve çalıştıran ilişkilerini irdelleyen sosyal siyaset de, makro ekonomi eğitimi de... Öğrenciler, işçi işveren ilişkileri kadar, paranın sermaye ile münasebetini de bilmeli ve öğrendikleri teorik bilgileri Türkiye gerçekleriyle karşılaştırabilmeli süzgeçten geçirebilmelidirler. Kısacası, İktisat Fakültesi, işletme, İktisat ve maliye eğitimini aynı anda içermeli ve bütün bu ana temelin «üstünde» de, asıl işleri yönetecek olan «ekonometri» durmalıdır. Eski İktisat politikaları iyi izlenmeli ve bunların uygulamadaki sonuçları da öğrencilik yıllarında enine boyuna tartışılmış ve adamakıllı özümsemiş olmalıdır.»

İ. D. : — «Peki, öğrencilerin teorik konulardan çok pratiğe yönelmesine ilişkin olarak neler önerirsiniz?»

OYAL : — «Biz İktisat Fakültesi'nde okurken, ne Türkiye'nin asıl gerçeklerine yönelen bir pratiğe sahiptik ne de uygulama hakkında fazla bir bilgiliydik. Bir AİSEC vardı, yurt dışına çıkmak için olanak sağlıyordu. Her yıl gidiyorduk. Lisan biliyoruz diye hep

atlıyorduk. Sonra da üç ay İsviçre'de gır gır geçiyorduk. İktisatla ilgili hiçbir şey yapmıyorduk. Gerçi IBM, Kompüter sistemlerini orada öğrendik. Bu sistemler çok hızlı değiştiği için bugün geçerliliği yok, Yenilerini de bilemiyorum.

Bugün, İktisat Fakültesi'nde okuyan adam tatil döneminde yaz stajı yapabilmeli, ders yılı içinde de yarım gün çalışmalıdır. Verilen dersle, uygulamanın içiçe geçmesi çok önemli. Öğrenci, teorik derslerin gerçek ekonomik yaşamdaki uygulamasını yakından tanımalı. Bir işletme sadece para ile, sadece hammaddeyle ya da işgücüyle dönmez. Bunu okulun ilk sıralarında yakından tanımakta yarar var. İşverenin kuruluşundan tutun, işçinin evine taşınmasına, yemesi, içmesine kadar binlerce sorun vardır ve bütün bunların üstünde de bir de işçinin verimliliği sorunu bulunur. Bütün bu konuları teorik olarak incelemenin yanısıra yakından da tanımanın gereği vardır.

Stajın her öğrenci için, dersten de önemli olduğuna inanıyorum.

İ. D. : —«Anladığım kadarıyla İktisat Fakültesi öğrencileri için bir «yaz stajı programı» örgütlenmesini öneriyorsunuz. Fakülte Dekanlığı ve Cemiyet harekete geçse, İktisat Fakültesi sanayiciler konuyla ilgilenebilirler mi? Öğrencilere staj yapacak yer bulabilir miyiz?»

OYAL : —«Sanayicinin bu açıdan İktisat Fakültesi'ne katkısı olacağına inanıyorum. Tabii bu inancımı iyi niyet çerçevesinde düşünmeli.

Şimdiye kadar staj sorunu neden örgütlenemedi? Bu neden, az buçuk hepimizin malumu. Belli bir politik dö-

nemin üniversiteye de yansımaları oldu. Üniversite'nin durumu da dıştaki çevreleri etkiledi. «Üniversite öğrencisi» kavramı üstünde doğan kuşkular sanırım eli yüzü düzgün bir staj sistemi kurulmasını da engellemiştir.

Hepimiz Fakültenin birinci sınıfında «şöyle yaparız, böyle yaparız» coşkusuyla konuşuyorduk... Ve birşey savunurken de kendimizi haklı görüyorduk. Aklımız fikrimiz, «Türkiye nasıl kalkınır?» sorusuna karşılık aramaktaydı. Sonra... Yıllar geçti. İki, üç, derken dördüncü sınıf geldi çatı. Artık başlangıç heyecanları bir ölçüde dengelemişti ve hepimiz iyi kötü «eğer yaşamak zorundaysak, toplumun kurallarını da gözönünde tutarak birşeyler yapmak durumunda olduğumuzu» biliyorduk.

Kimi arkadaşlarımız belediyeye girip aylıklı memur oldular ki, onların bir bölümü sınıf birincisi durumundaki öğrencilerdi. Zaten, mektepte öğretileni en iyi öğrenmiş, en iyi notlar almış kişi, gerçek yaşam da da başarılı olacak demek değildir. Başka bir anlamla, okuldaki başarı her zaman yaşam başarısı ile paralel gitmez. Bugün İktisat Fakültesinde ya da başka bir yüksek okulda okuyan öğrenci önce bunu kafasına iyice yerleştirmelidir.

Sanıyorum, sanayiciler öğrencilerin staj yapması için yardımcı olabilir. Fakülte öğrencilerinin hepsine bu olanak sağlanabilir mi? Staj sırasında para kazanma imkânı da doğabilir mi? Şimdiden kestirmek kolay değil. Staj, belirli dönemler için ve belirli sürelerde düzenlenebilir. Hatta, ders yılı içinde de olabilir. Staj, dersin zorunlu bir uzantısı olarak kabul ettirilmelidir. Bu noktada hocalara büyük görev düşer.

Öğrencilik yıllarımda, iş alanım kâğıtla ilgili diye Sayın Nasuhi Bursal Muhasebe dersinde, «SEKA monopol fiyatlarının incelenmesini» görev olarak bana vermişti. Ben de inceledim o konuyu... Böylece, «Monopol fiyatlarının oluşumunu», İdris Küçükömer'in bize iktisat dersinde çizdiği grafiklerin de ötesinde, daha somut olarak izleme ve anlamla imkânı bulmuştum. Monopol durumundaki bir kuruluşun hangi yollardan, nasıl geçtiğini elle tutulur gözle görülür biçimde kavramıştım. Aradan yirmi yıl geçti. Hâlâ o zaman öğrendiklerimi dün gibi hatırlarım. Tanrı bilir, başka arkadaşlarımın aklında İdris Bey'in kara tahtaya çizdiklerinden hiçbirşey kalmamıştır.

Kıscacası İktisat Fakültesi'nin teorî ve pratiği birlikte yürütmesi şarttır ve bunun için gereken koşulları yaratmada sanayiye de görev düşer. Sanayici bilinçle yardımcı olmalıdır.»

İ. D. : —«Sayın Oyal, bir de yabancı dil sorunu var. Sık sık gazete ilanlarında ODTÜ ve Boğaziçi mezunlarının «yabancı dil» bilmeleri nedeniyle yeğlendiğini görüyoruz. Bu konuda ne dersiniz? İktisat Fakültesi'nde yabancı dil sorunuyla ilgili olarak ne yapılabilir?»

OYAL : —«Fakültede okurken, az buçuk bildiğimiz lisanla idare ediyorduk... Ve dil bilmenin verdiği üstünlükle, yaz stajlarına gitme, yabancı yayınlar izleme gibi ayrıcalıkları da tattık. Örneğin, Feridun Ergin'den Para-kredi okurken, Fransızca yayınları da bir yandan izleyip, onlardan öğrendiğimiz yeni şeyleri derste soru gibi ortaya atabiliyorduk. Bu da konuşmalarla canlılık katıyordu. Başka bir anlatımla, hocanın bize aktardıkları ile yetinmiyor, daha ötesini, daha yenisini de araştırabiliyorduk. Bunun için de

dil bilmek şarttı. Ne yazık ki, onu da öğrenmek için Maarifin okullarında verilen dersler yeterli olmuyor. Keşke İktisat Fakültesi'ne girenler için, «belli bir lisan puanını da tutturmuş olmak şartı» aransa...

İ. D. : —«Bu, hayal şimdilik...»

OYAL : —«Öyleyse, dil açığının Fakültede kapatılması düşünülebilir. Sanmam ki, ODTÜ ya da Boğaziçi, İktisat Fakültesi'ne göre teorik açıdan daha fazla şey veriyor olsunlar öğrenciye... Dil üstünlüğü, bugün neredeyse bilgiyi yener duruma gelmişse, buna bir çare bulmak gerekiyor demektir.

Dil dersleri, Fakültedeki öteki dersler arasına belli bir ağırlıkla sokulabilir.

Eskiden ilk sınıflarda bir sınava girer, lisanı kurtarırdık yakamızı. Bence, öğrencinin yabancı dille ilişkisini hızla kesen bu sistem sakıncalı. Onun yerine, öğrenciye iktisat bilgisini yabancı bir dilde de, her düzeyde ve zamanda tartışma imkânı sağlayacak önlemler alınabilir. Öğrenci, okul boyunca yabancı dille ilişkisini sıcak tutmalıdır. Bu sağlanmalıdır.

Bir iktisatçı «dil» konusunda ne kadar zayıfsa, karşısındaki yabancı iktisatçının dediklerini de o ölçüde boyunu büyük kabul etmek zorundadır. Düşünce mücadelesinde dil yetersizliği, yenik düşmeye yol açar. Bugün hangi alanda olursa olsun, düşüncemizi ve kendimizi dünyaya kabul ettirmemiz, «dil sorununa» büyük çapta bağlıdır.

İ. D. : —«Peki, İktisat Fakültesi'ne de ODTÜ ya da Boğaziçi gibi dil eğitime ağırlık veren bir «hazırlık yılı» konması sizce yararlı olabilir miydi?

OYAL —«İktisat Fakültesi'nin varlığını ve etkinliğini sürdürmesi, büyük çapta öğrencilerinin en az bir yabancı dil bilerek mezun olmasına bağlıdır. Yapılan harcamaların heba olmaması için bu gereklidir. Bu fakülte dil bilmeyen mezunlar verdiği ölçüde, önemini ve ağırlığını kaybedecek, «yüksek bakkaliye» ya da «yüksek değerlendirme okulu» olmaktan öteye geçmeyecektir.»

İ. D. : —«Az önce bilgisayar konusuna değindiniz. Göründüğü kadarıyla, bilgisayarların yöneticiler tarafından da yoğun olarak kullanılacağı bir yeni dönem geliyor. İktisat Fakültesi de gelecek yıllarda öğrencilere bilgisayarları daha iyi tanıtacak biçimde programını değiştirmek zorunda kalacaktır. Bu konuda ne düşünüyorsunuz?»

OYAL : —«Ekonometri, İktisadın bilgisayara dayanan bölümü. Teknik, sürekli ilerliyor. Bilgisayarlara giderek daha çok bel bağlayan bir dünyada yaşıyoruz. İnsan beyninin bir ürünü olan bilgisayar; insanın aradığı yanıtı insandan daha hızlı buluyor. İnsana zamandan kazanma şansı veriyor. Bilgisayar, insan beyninin zamandan çalmak için icat ettiği bir beyindir.

Yalnız ekonomide değil, bütün insanlığın hizmetinde önemli roller oynamaktadır. O nedenle, bu alan, İktisat Fakültesi'nde yalnız bir **ihtisaslaşma dalı** olarak düşünülmemeli, onun da ötesinde en alt sınıflardan itibaren eğitim programlarında yerini almalıdır. Her işletmecinin, her iktisatçının her yöneticinin bilgisayar hakkında temel bir bilgisi olmalıdır.

Şimdiye kadar söylediklerimi şöyle bir toparlayarak şu temel noktaların altını yeniden çizmek isterim:

İktisat ve İşletme'nin iki ayrı çerçevede düşünülmesi İktisat Fakültesi için yararlı gözükmemektedir. Bu iki fakültenin yeniden bir araya gelmesi ya da iktisadın işletme ile içiçe düşünülmesi zorunludur. İkincisi, İktisat Fakültesi öğrencisi, gerçek iş yaşamından kopuk olarak yetişmemelidir. Onun sürekli pratik yapmasını sağlayacak önlemler alınmalı, belli dönemlerde staj yapması sağlanmalıdır. Üçüncüsü iktisatlıının bilgilerini her düzeyde ve her ülkede rahatça tartışabilecek biçimde «dil» öğrenerek mezun olması zorunluluğu vardır.»

İ. D. : —«Çok teşekkürler Sayın Oyal.»

GÜRÜŞME II

Semih HAZNEDAROĞLU (*)

UYSAL : — Sayın Haznedaroğlu, bir İktisat Fakültesi mezunu ve aynı zamanda iş yaşamında etkin roller almış bir kişi olarak İktisat Fakültesi'nin bugünkü durumunu nasıl görüyorsunuz?

HAZNEDAROĞLU : — Son zamanlarda İktisat Fakültesi ile yakından ilgilenemedim. Öğrenciliğimin son senelerinde ve daha sonra bir süre AİSEC'te çalıştım, bir takım sorunlarla yakından ilgilendim. Fakat, yoğun iş hayatına girince seyahatler, kendi sorunlarım vs. İktisat Fakültesi ile ilgim büyük çapta koptu. Bizim zamanımızda biliyorsunuz, tek bir İktisat Fakültesi vardı. Üçüncü, dördüncü sınıflarda bir takım bölümlere ayrılıyorduk. Ben İşletme ve maliye bölümünü seçmiştim. Sonradan İşletme Fakültesi ve İktisat Fakültesi gibi bir ayrılığın ortaya çıktığını öğrendik. Herhalde, bir ihtisaslaşma sağlamak istemişlerdi. Bizim zamanımızda öğrencilerin teorik açıdan yetiştiği ama, pratik bakımdan yetersiz olduğu tartışmaları yapıldı. Bu açığı kapatmak için öğrencilere yurt içinde ve yurt dışında bir takım stajlar, pratik çalışmalar öngörüldü-

du. Üçüncü sınıftayken ben de Fransa'da bir istihlak kooperatifine gittim, iki ay kadar orada çalıştım. Dördüncü sınıfta da İngiltere'ye gittim, bir bankada çalıştım. Aradan onsekiz yıl geçmesine rağmen oradaki bazı anılarımı, bazı olayları ve bana anlatılanları zaman zaman hatırlarım. Bilinçsiz bir biçimde gitmiş olmama rağmen, yaptığım dış stajların faydalarını sonradan fark ettim. Bir söz vardır: «İktisat Fakültesini bitirdiğiniz zaman iktisatçı olmazsınız» derler. Fakültede iktisatla ilgili birçok teorik bilgi okunuyor. Bütün bu okutulanlar ise, iktisatçı olabilmeniz için bir temel sağlıyor. Eğer şu anda İktisat Fakültesi, benim zamanımdaki gibi talebelerini pratik iş hayatına hazırlayamıyorsa, benim zamanımdaki düşünce ve problemler yerini muhafaza ediyor demektir. Gönlü arzu ede, İktisat Fakültesi öyle bir eğitim versin ki, talebeler iş hayatına atıldıkları zaman, belirli bir tecrübeyi edinmiş eleman olarak karışlansınlar.

UYSAL : — Bu nasıl sağlanır sizce, stajla mı? Bir yöntem önerebilir misiniz?

(*) İş Adamı

HAZNEDAROĞLU : — İş muhiti-

nin de suçu var. İktisat ve İşletme Fakültesindeki profesörler iş hayatıyla bir takım ilişkiler kurmaya çalışıyorlar. Ne dereceye kadar muvaffak oluyorlar onu bilmiyorum. İş adamlarının da, bu çabaya katılması lâzım. Çıkacak elemanların tüm ekonomiye, dolayısıyla kendilerine de uzun sürede yararlı olabileceğinin bilincini taşımaları. Özel sektör bu tür bir katılma isteği ve bilincinde gözüküyor.

Benim zamanımda büyük bir eksiklik vardı: kitap eksikliği. Biz birçok kitabın adını hocaların notlarından duyardık. Bunların ne asıllarını ne çevirilerini elde etme olanağımız yoktu. Fakülte hocaları tarafından yazılmış bazı kitaplar vardı. Ama bu kitaplar da yeterli değildi. İngiltere'de stajım sırasında Barclays Bank'ta çalıştım. O sırada da London Schools of Economics'in altında bir kitapçı dükkânı vardı. Bütün zamanımı, orada geçiriyordum. Dört yıl boyunca işittiğim bütün adları, bütün kitapları oralarda görmekten büyük zevk alıyordum. Düşünün, bu kitapların hepsi, orada, yaşıyan öğrencinin elinin altında. Siz ise sadece adlarını işitiyorsunuz ya da notlarda onlardan alınmış parçalar görüyorsunuz. Eğer bu tür sorunlar yeni yetişen asistanlar ve hocalar tarafından çözüldüyse, o zaman İktisat Fakültesi bir aşama göstermiş sayılır.»

UYSAL : — «İktisat Fakültesi eğitimi dil sorununa da değinebiliriz. Bildiğim kadarıyla, belli fakülteler, belli ağırlıkta dil eğitimi yapıyorlar. Bazı fakültelerin yoğun dil kursları var. İktisat Fakültesinde dil eğitimi için ne önerirdiniz?

HAZNEDAROĞLU : — «İktisatçı ya da işletmeci bir ya da iki dil bilmiyorsa yarım iktisatçı ya da yarım iş-

letmeci sayılır. Çok dezavantajlıdır. Benim zamanımda bir dil imtihanına giriliyor ve sonra talebenin lisanla olan ilgisi kesiliyordu. Bir de okulda siyaset bölümü vardı, oraya gidenlerin lisan ile temasları sürüyordu. Hatta bizim bir hocamız vardı, İngiltere'den gelmişti, derslerini İngilizce anlatırdı. Ama bu, çok kısıtlı bir kesime hitap ediyordu. Öğrencinin yabancı dili yoksa, ilerlemeleri nasıl izleyecek? İktisatçı demek, işletmeci demek, dış dünya ile sürekli temasta olmak demektir.

Bazı öğrenciler bilinçlenerek dil sorununu kendileri çözüyorlar. Ama zor oluyor. Anadolu'dan gelip dil öğrenmeden mezun olanlar üniversite sonrası çok daha büyük zorluklarla karşılaşılıyorlar. «Fiyat Teorisi» nasıl vazgeçilmez temel bir ders ise, dil eğitimi de öyle vazgeçilmez bir önem taşımalı İktisat Fakültesi'nde.»

UYSAL : — Bilmiyorum çocuklarınız var mı? Onların fakülteye gitmesi söz konusu olsaydı, İktisat Fakültesi'ni önerir miydiniz?

HAZNEDAROĞLU : — Bugün kötü bir mühendis olmaksızın iyi bir iktisatçı, iyi bir işletmeci olmayı tercih ederim. Lisede bütün akıllılar, bütün çalışanlar fene gitmek isterler, edebiyatı küçümserler. Ama ondan sonra ne olur? Adam, yüksek mühendis çıkar, fakat mühendislik yapmaz. Turist gezdirir. Bugün işletme ya da İktisat Fakültesini bitirmiş, iki dil bilen, kültürlü kişilere bu ülkenin ihtiyacı vardır. Eskiden İktisat Fakültesi'nden mezun olanlar korkardı: «Mezun olacağız hiç bir iş bulamayacağız, mühendis olanlar bizim gibi mi?» diye... Aslında İktisat Fakültesi'nden iyi mezun olmuşsanız bir de dil biliyorsanız, Türkiye'de iyi olanaklar var.

UYŞAL : —Özetle Şunu demek istiyorsunuz sanıyorum: İktisat Fakóltesi mezunlarının meslek sahibi olmalarının temel koşulu, iyi bir dil eğitimi ile birlikte, iş yaşamına öğrencilik sırasında hazırlanmaktır.

HAZNEDAROĞLU : — Ben oniki yıldır çalışma yaşamındayım. Dört yıl fakóltede öğrendiysem, oniki yıldır da iş yaşamında bu süre içinde çok çalışmak suretiyle, üç fakólte daha bitirdim. Tabii ilk dört yıldan her zaman faydalandım. Ancak, çalışma yaşamı, okuldaki eğitimin veremeyeceği bilgiler, deneyler kazandırıyor insana. Her ikisi de birlikte varolmalı. Birinin varlığı ötekini de zorunlu kılıyor, kısaca söylemek gerekirse.

UYŞAL : — Biraz eskilere dönelim isterseniz. Okulu ilk bitirdiğiniz zaman neler geldi başınıza? Nelerle karşılaşarak bugünkü yerinize ulaştınız?

HAZNEDAROĞLU : — İlk bitirdiğim zaman iki dil biliyordum. İngilizce ve Fransızca, İki yıllık askerlik devresinden sonra, hemen Shell şirketi'ne girdim. İlk görevim, merkezle istasyonlar arasında mal satışı düzenlemekti, Shell, göreve aldığı kişileri, şirketin bütün departmanlarında dolaştırır. Merkeze alırlar, Ankara'ya yollarlar, İzmir'e yollarlar, İngiltere'ye yollarlar. Öyle öyle tüm sistemi kavrayarsınız. Kalsaydım, müdürlerden biri olurdum şimdi.

Hayatta yükselinebilir. Şu anda, imkânlar çerçevesinde, benim müessesemde İktisat Fakóltesi veya İşletme Fakóltesi'nden olanlara her an iş bulunabilir.

UYŞAL : — Peki staj için ne önerirsiniz? Söz gelişi, Cemiyet, fakólte

yönetimi ve iş adamları arasında etkin bir organizasyon yapılabilir mi?

HAZNEDAROĞLU : — Staj için gelen elemandan bir miktar özel sektör ya da Devlet sektörü yararlanabilmeli. Mesela, buraya bir Çekoslovakyalı geldi. Ben ona misafir gözüyle bakıyorum ve düşünüyorum ki, onun karşılığında bizden bir Türk genci lisanını takviye etmek üzere Avrupa'ya gidecek. Onun gibi, fakólteden gelecek stajyerlere de misafir gözüyle bakarsam, ne öğrenci yararlanır ne de şirket... İki ay sonra gidecektir. Oysa, buraya bir eleman aldığım zaman, onu her bakımdan yetiştirmek için firma olarak olanaklarımı sarfediyorum. Şimdi bu problemin çözölmesi lazımdır. Hatır için, vatan için, millet için bir yere kadar özveri yapılıyor. Yetiřtirdiđim elemanlardan yararlanmak isterim. Ondan sonra gitsin askere. Yani sistemde bir değişiklik olması lazım belki de...

UYŞAL : —«Bazı holdingler başarılı öğrencilere burs veriyor, ancak öğrenciyi ilke olarak pek zarlamıyorlar. Öğrenci mezun olunca isterse, iş için burs aldığı kuruluşa başvuruyor. İş bulmanın oldukça zor olduğu şu ortamda başka yapabileceği şey yok zaten. Tıpkı bunun gibi, staja gelen öğrenci de giderek işletmeye çekilemez mi? Karşılıklı tanıma, karşılıklı yararlanmaya dönüşmez mi?».

HAZNEDAROĞLU : —O da olabilir. Ya da Fakólte sıralarında arada bir iki sene iş hayatında çalışma koşulu getirilebilir. Yani fakólteden mezun olan bir öğrenci ben şurda şöyle çalıştım diyebilmeli. Bu bir güvencedir talebeler için.

UYŞAL : —Bildiğim kadarıyla ba-

zı liselerde, öğrencilerin eski mezunlarla karşılıklı sohbet edebilecekleri toplantılar düzenleniyor. Bu toplantılar mezunlar, kendi meslekleri konusunda bilgi veriyorlar. Bunun gibi fakültede de eski mezunlarla yeni öğrenciler bir araya getirilemez mi? Böylece, iş çevreleri ile üniversite arasındaki ilişkileri sıkılaştırılmaz mı?

HAZNEDAROĞLU : — Olabilir. Hatta olmalıdır da. Yalnız, iş adamları bazen çok meşgul oluyorlar. Seyahatlere çıkma, toplantılar gibi iş yaşamının zorunlulukları onların fakültede eğitime dönük çaba yürütmesini zorlaştırır.

UYSAL : —Hatırlarım, fakülteyi bitirip, çek, bono tanımayan öğrenciler oldu.

HAZNEDAROĞLU : — Tabii, çünkü öğrenciler pratik açıdan eğitilmiyorlar. Öğrencinin bunda bir suçu yok. Ancak ciddi bir staj sistemi ile boşluklar ortadan kalkar. Staj sisteminde de talebenin yararlanabilmesi için karşı tarafın da bir şeyler verebilmesi lazım. Misafir muamelesi, stajın anlamını kaldırır. Talebenin öğreneceği şeyler sınırlanmış olur. Fransa'da İstihlak Kooperatifi'ndeki stajım sırasında beni seyahatlere götürdüler, çalıştırdılar, bir takım şeyler öğrendim. Ama onlar bana misafir muamelesi yaptılar. Beni başka türlü kabul etselerdi belki de daha çok şeyler öğrenecektim.

UYSAL : —«Peki, eski gözlemleriniz çerçevesinde, öğrencilere daha başarılı bir İktisat Fakültesi mezunu olabilmek için ne önerirdiniz?»

HAZNEDAROĞLU : — Bizim bir

sınıfımız vardı. Diyelim altmış kişiydi sınıf, bunların elli dokuzu derse geliyordu. Daha sonra giderek lisedeki gibi haşır neşir olmuştuk. Bu dönemdeki arkadaşlarımın çoğu çok iyi durumlara geldi. Demek ki, tahsil hayatındaki o çalışmalarını sonra da devam ettirdiler. Maliye müfettişi oldular, hesap uzmanı oldular, iş hayatına atıldılar. Daha bir çok yerlerde hep üst kademelerde görev aldılar. Derse devam çok önemli. Bizim zamanımızda derse devam zorunluluğu vardı. Ayrıca vizeler de vardı. Bilmiyorum şimdi kalktı mı? Hocalar aniden vize yapıyordu. Büyük faydası vardı bizlere bu imtihanların. Çünkü her zaman hazır geliyorduk derslere. Ayrıca lisan konusu da çok önemli. Dil bilmeyen öğrenciler okul sırasında mutlaka bu sorunu halletmek için çalışmalı, şu ya da bu yolu.

UYSAL : —Bazı yeni dersler ortaya çıktı iktisat eğitiminde. Söz gelimi, ekonometri giderek belli bir ağırlık kazanmakta. Bu konuda ne dersiniz? Matematiksel iktisadi iyi bilen öğrencilerin iş yaşamındaki pozisyonu ne olur? Türkiye bu tür elemanları istihdam edebilecek düzeye geldi mi?

HAZNEDAROĞLU : —Biz, yalnız yüksek matematik okuduk. Türkiye bazı konularda henüz Batının ulaştığı seviyede değil. Sanıyorum akademik kariyer yapanlar ya da büyük bazı holdinglerin planlama kısımlarında çalışanlar için ekonometrinin bir takım faydaları, Fakültede bir çok bransa ayrılma imkânı var. Bu imkânlardan bir tanesini seçerek, azimle o yolda ilerleyince başarıya ulaşmak şansı büyük.

UYSAL : —Çok teşekkürler, Sayın Haznedaroğlu.

AÇIK OTURUM

«İKTİSAT EĞİTİMİ»

Katılanlar : Nusret EKİN (*)

Besim ÜSTÜNEL (**)

Tahir ÖZGÜ (***)

EKİN : «Gelişmiş ülkelerin maliyeti yüksek, anti?human geçmişi bugünün az gelişmiş ülkeleri için geçerli olamaz. Artık kişiye kişiliğini kazandıran, açık rejime dayalı ve gelir dağıtıcı ekonomi politikalarının öğretilmesi sözkonusudur. Azgelişmiş bir ülkede iktisat eğitimi, klasik sanayi toplumlarındaki iktisat eğitiminden farklılıklar göstermek zorundadır.»

ÜSTÜNEL : «Uluslararasılaşma süreci bugün oldukça ileri aşamalara gelmiştir. Ülkeler kendilerini, tekna'ojinin ve ekonomik ilişkilerin gelişimi karşısında dışa açılmak zorunda hissetmektedirler. İktisatçı da bu çerçevede, çok daha etkin bir eğitim programına matematik ve istatistik bilgisine ihtiyaç duymaktadır. Türkiye'deki iktisatçıların bir eksiği de siyaset bilimini hemen hemen hiç öğrenmeden mezun olmalarıdır.»

ÖZGÜ : «Üniversite'ye gelen öğrenci, iktisat bildiği kanısındadır. O zamana kadar bazı iktisadi faaliyetleri merakı ölçüsünde incelemiş, yorumlamıştır. Hatta sistem tercihini bile yapmıştır. O nedenle üniversite öncesi iktisat eğitime de yeni bir yaklaşımla eğilme gereği vardır. Türkiye'deki bir başka eksiklik de, değişik meslek dalları için yazılmış iktisat kitaplarının bulunmamasıdır.»

(*) Prof. Dr. İ.Ü. İKTİSAT Fakültesi Dekanı

(**) Prof. Dr. İ.T.Ü. Öğretim Üyesi

(***) Doç. Dr. Uygulamalı Eğitim Vakfı Başkanı

İ. D. : —«Türkiye’de, kamuoyunun ekonomik konular etrafında giderek geliştirdiği merak kadar, «zorlaşan ekonomik koşullar» da iktisatçıyı ve onu yetiştiren eğitim kurumlarını çağdaş koşullar çerçevesinde yeniden gözden geçirmeyi gerektiriyor.

Sayın Prof. Ekin, İktisat eğitimi nasıl bir tarihsel süreç içinden geçmiştir? Bu süreç içinde, Türk toplumunun hangi niteliklere haiz iktisatçılara ve iktisat eğitimine gereksinimi doğmuştur? Eskiye göre, yeni koşullar hangi zorunlulukları gündeme getirmiştir?»

NUSRET EKİN : —İktisat eğitimi, yüksek öğretim sistemi içinde oldukça yeni ortaya çıkmıştır. İktisat eğitiminin, üniversal bir eğitim haline geliş, esas itibarıyla Endüstri Devrimini izleyen yıllara rastlar. Endüstri Devrimi, toplumların yapısında nasıl büyük çalkantılar yaratmışsa, bilim hayatında da yepyeni bilim dallarının tarih sahnesinde ortaya çıkmasına yol açmıştır. Adam Smith ve Ricardo ile onların çağdaşı Endüstri Devrimi arasındaki paralellik, alalâde bir rastlantı değildir.. İktisat gibi öteki bilim dalları, örneğin işletme eğitimi, mühendislik dalları da Endüstri Devrimi’nin gelişmesi içinde sürekli değişerek günümüze kadar gelmişlerdir.

Türkiye’nin sanayileşmeye geçiş Cumhuriyet’ten sonra ortaya çıkan bir olaydır. Bu dönemin daha başlangıç yıllarında, (1936 yılında) Türkiye’de düzenli bir iktisat eğitiminin üniversite yapısı içinde başladığını görürüz. Bunu da bir rastlantı gibi görmemek gerekir. Dönem, Türkiye’de «devletçilik» yoluyla hızlı sanayileşmenin başladığı dönemdir.

1933 Üniversite Reformu ile Tür-

kiye’de düzenli bir iktisat eğitiminin başlamasında, o sırada Almanya’dan kaçıp, bize iltica etmiş bulunan çok değerli bilim adamlarının etkileri de tartışılmaz. Kara Avrupası’nın bu çağdaş bilim adamları, Türk toplumuna Atatürk’ün kazandırdığı büyük «insan gücü yatırımı» olarak da düşünülebilir. Bilim adamları üniversite reformu yapılırken, Türk toplumuna o güne kadar tanımadığı bir çok bilim dalını da bize armağan etmişlerdir. Örneğin, Prof. F. Neumark maliye alanında, Prof. G. Kessler sosyal siyaset alanında, Prof. A. Isaac işletme alanında, W. Röpke iktisadi coğrafya alanında öncülük etmiş ve çağdaş iktisat bilimini Türk toplumuna kazandırmış örnek bilim adamlarıdır.

FAKTÖRLER KARMAŞASI MI?

O tarihten bu yana, iktisat eğitiminin günün çağdaş anlayışlarına da uygun düşecek biçimde ve bir çok «bölüme» ayrılmış budaklı bir sistem içinde, yapılmaya çalışıldığını görürüz. Bu eğitimin temel yaklaşımı şudur: Yüzde 50-60 oranında iktisat bilen ve o temel üstünde iyi yetişmiş maliyeci, sosyal siyasetçi, işletmecisi, uluslararası ilişkilerde çalışan uzman politikacı, istatistikçi, ekonometrist gibi uzmanlar üretmek. İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi de kuramsal iktisat bilgisi temeline dayalı ve Türk toplumunun ihtiyaçlarına uygun çok bölümlü bir eğitim programı içinde hizmet sunmaktadır. Söz konusu eğitim yapısıyla ilgili olarak akla gelen soru şudur: Acaba İktisat Fakültesi, sosyal bilimlerin çok faktörlü karmaşası içinde boğulmuş, ne dediği belli olmayan, bir yarı aydın tipi mi yetiştirmektedir? Yoksa, sosyal bilimlerin karmaşık faktörleri ve bu faktörlerin karşılıklı etkileşimi içinde ana stratejik determi-

nantları, belirleyen, ona göre analizler yapan çağdaş bir uygulamacı ve teoritisyen mi? Hiç kuşkusuz, iyi bir iktisat fakültesi, ülkenin kuramsal ve uygulamalı gelişmesine katkıda bulunacak bir eğitim vermelidir.

Burada kısaca bir iktisat fakültesinde yer alması gereken temel konular üstünde durmak istiyorum. Bunlardan bir bölümü, mikro konulardır. Ötekiler de makro konulardır. Klasik iktisat eğitiminin, klasik bölümlenmesi budur. Ayrıca, Türkiye gibi az gelişmiş ülkeler için «az gelişmişlik, gelişme ve kalkınma» gibi ayrı bir önem taşıyan çalışma alanları da vardır.

TOPLUMSAL ENVANTER

Batı'nın endüstri toplumlarındaki kavram ve kurumları çeviri yoluyla gündeme getirmede, iktisat eğitiminin zaman zaman hataya düştüğünü söylemek mümkündür. Kalkınma ve iktisadi gelişmeye ilişkin olarak Türk toplumunun, kendi yapısına özgü yeni kavram, politika ve öğretim biçimlerine gereksinimi vardır. Az gelişmişlikten kalkınmaya geçişte, yapısal bir değişim söz konusudur. Mevcut yapıyı değiştirmek için, her şeyden önce bu yapının bir envanterini yapmak gerekir. Sonra da alınması gereken önlemlerin ve hedeflerin belirlenmesi önem taşır. Türkiye gibi gelişmekte olan bir ülkede planlama tekniklerinin ve yapısal tahlillerin de önemli sözkonusudur. Seneka'nın dediği gibi, «gideceği yeri bilmeyen denizci için, uygun rüzgar yoktur.» Bu açıdan Türk toplumunun mevcut yapısı çerçevesinde en rasyonel kararlara varabilmek için, planlı modellerin eğitim sistemi içine sokulması gerekir.

Kalkınmanın insancıl yapısı da bugünün dünyasında gözönüne alınması

zorunlu bir boyuttur. Gelişmiş ülkelerin maliyeti yüksek, anti-insan geçmişi, bugünün az gelişmiş ülkeleri için geçerli olamaz. Artık, kişiye, kişiliğini kazandıran, açık rejime dayalı ve «gelir dağıtıcı» ekonomi politikalarının öğretilmesi sözkonusudur.

Sosyal kalkınma yaklaşımlarında, tam istihdam ve sosyal güvenlik, iktisat eğitiminin ana tercihleri olarak ortaya çıkmaktadır. Az gelişmiş bir ülkede iktisat eğitimi, klasik sanayi toplumlarındaki iktisat eğitiminden temelde önemli farklar göstermek zorundadır.»

I. D. : —«Sayın Prof, Besim ÜSTÜNEL, iktisat eğitimi hangi temel çerçeveler içinde düşünmek gerekir? Yeni uluslararası koşullar, iktisatçı yetiştirirken nelerin gözönüne alınmasını zorunlu kılmaktadır? Dünyada yapılan ileri iktisat eğitimine de bakarak Türkiye'ye dönük olarak neler önerirdiniz?»

BESİM ÜSTÜNEL : —«Eğitim, toplumların ve bireylerin, bilgi ve beceri düzeylerinin geliştirilmesi amacıyla düzenlenen sistemli ve genellikle kamusal düzenleme ve çalışmalarıdır. Bu amaçla yapılan kamusal faaliyetleri üç grupta toplamak gerekir. Bir tanesi «öğretim faaliyeti», ikincisi «araştırma»dır. Üçüncüsü de «yayın» yani araştırmalarla elde edilen bilgilerin, yeni bilimsel bulguların topluma ya da ilgililere ulaştırılması, öğretilmesidir.

Böyle bir sınıflandırma çerçevesinde eğitim çalışmaları ya bilimin geliştirilmesi, yaygınlaştırılması, ya da kişinin kendi tercih ettiği alanda bilgi ve beceri sahibi olması için düzenlenir. Bunun yanında, toplumun gereksinimlerine göre belli niteliklerde, bel-

li sayılarda insan gücünün yetiştirilmesi de bir başka hedeftir.

Konuya toplum açısından bakıldığında, eğitim, bir insan gücü planlamasına dönüşür. Diyelim ki, Türk toplumu'nun 2000 yılında hangi alanlarda ne kadar teknik eleman, ne kadar ekonomiste, ne kadar kamu hizmeti görecek insana, ne kadar maden işçisine ihtiyacı vardır? Demek ki, tüm eğitimin topluma göre planlanması ve o çerçevede işgücünün, insan gücünün hazırlanması gerekir. Bu anlamda bir insan gücü planlaması, insanların kendi tercihlerini ikinci plana atabilen bir planlamadır.

DÜNYANIN EN İYİ İKTİSATÇILARI

Pek çok çağdaş bilim dallarında olduğu gibi, ekonomi biliminde de gelişime Sanayi Devrimi ile başlamıştır. Endüstrileşme, toplumlarda ne kadar yüksek düzeye çıkmış ve yaygınlaşmışsa onun gereği olarak eğitim ve özellikle ekonomi eğitimi de giderek artan dozlarda ve yaygınlıkta yürütülmeye çalışılmıştır. Zamanımızda ekonomi eğitimi, öğretimi Batı dünyasında da, Doğu'nun gelişmiş ülkelerinde de sadece iktisat öğretimi yapan yüksek öğrenim kurumlarında değil, aynı zamanda teknik üniversitelerde, teknik bilim dallarında insan gücü yetiştirmeyi amaçlayan kurumlarda da büyük ağırlık kazanmaktadır. Örneğin, dünyanın en iyi iktisatçılarından bir grup, Amerika'da MIT'den, Massachusetts Institute of Technology'dendir. Bu bir rastlantı değildir. Dünyanın belki de bir numaralı yüksek teknik öğrenim ve araştırma kurumu olan bu üniversitede, ekonomi öğretimine en az otuz, kırk yıldan beri son derece büyük önem verilmiştir. Dünyanın en iyi ik-

tisatçıları oraya çekilmiş ve öğrencilere ciddi bir öğretim yapılmıştır. Sanıyorum ki, teknik üniversitelerdeki ekonomistlerin bu tür gruplaşmalarından, ekonomi ilmi de yararlanmıştır. Matematik temele dayanarak yetiştirilmiş, iktisatçılar, ekonometri dalında yoğun katkılarda bulunmuşlardır. Model kurmada, ekonomi bilimine yeni ufuklar açmışlardır, planlama tekniklerinde yenilikler getirmişlerdir.

Dış dünyadan söz ederken bir noktayı daha vurgulamak istiyorum: Son yirmi yıldan beri, özellikle 1950'lerden sonra, Batı aleminde çok uluslu şirketler dünya «ekonomik ilişkileri»ne yeni bir görünüm, yeni bir öz getirmişlerdir. Yeni çığırılar açmışlardır. Ekonomik ilişkilerde bilgilerde demek istemiyorum. Aynı anda birçok ulusal ekonomide bir arada etkinlik gösteren ve birinin ötekine etkileşimini güçlendiren «çok uluslu» ya da «uluslararası» dediğimiz şirketler ve bunların yöneticileri, ekonomik danışmanları, dünyada giderek artan bir «uluslararasılaşma süreci»ni başlatmışlardır. Bugün bu süreç oldukça ileri aşamalara gelmiştir. Bu olgunun da ekonomi bilen, ekonomik işletme yönetimi bilen insan gücü yetiştirilmesinde dikkati alınması gereken bir yönü vardır.

DIŞA AÇILIRKEN...

Bundan on yıl önce, yirmi yıl önce tamamen kendi kabuğuna kapanmış olan ulusal ekonomiler bile, artık içe kapalı, kalmanın maliyetini göze alamaz duruma gelmişlerdir. Teknolojinin, bilimin ve ekonomik ilişkilerin gelişimi karşısında kendilerini dışa açılmak zorunda hissetmektedirler. Bu açılmayı, bilgili bir biçimde, ve yetiştirilmiş insan gücüne dayanarak gerçekleştirmek, hiç kuşkusuz çok daha iyi bir şeydir.

Cok daha başarıya götürür ulusları. İstemeyerek ve hazırlıksız dışa açılış yapmak zorunda kalan ülkeler ise büyük zararlara uğrayabilirler. Kendi sanayilerini güç durumda bırakan kararlar alırlar. O kadar büyük çıkmazlara düşerler ki, bir süre sonra bu dışa açılmadan vazgeçebilirler.

Şimdi bu genel gözlemden sonra, Türkiye'ye gelmek istiyorum. Türkiye'de gerçekten, ilk İktisat Fakültesi adıyla sistemli ekonomi öğrenimi 1936'da başlar. Bugün «İktisadi Ticari İlimler Akademisi» eskiden de «Yüksek Ticaret Mektebi» adıyla anılan okullarda ya da Hukuk Fakültesi içinde, ekonomi biliminin daha önceleri de iyi, kötü öğretildiğini görüyoruz. Ama, İktisat Fakültesi'nin ihtisaslaşmış bir fakülte olarak, İstanbul Üniversitesi içinde ekonomi öğretimine başlaması, Türkiye'de bir nirengi noktası, bir kilometre taşı işlevini yapmıştır. Böylece, ekonomi öğretimi, çok daha sistemli, çok daha ciddiye alınan ve insanı belli bir mesleğe, belli bir toplumsal göreve hazırlayan bir fakülte, bir yüksek öğrenim kurumu haline getirilmiştir. Daha sonra, İktisat Fakültesi'nin dışında çok değişik üniversitelerde ve yüksek öğrenim kurumlarında da ekonomi öğrenimine giderek artan bir biçimde ağırlık verilmiştir. Bu süreç, 1960'larda planlamanın kurulması ile yeni bir hız kazanmıştır. Çünkü DPT'nin 1961'de kurulup, 1962'de Birinci Beş Yıllık Planı hazırlaması, iyi yetişmiş iktisatçılara, planlamacılara gerek yaratmıştır. DPT için ve bazı kamu kuruluşları için, örneğin, Maliye Bakanlığı, Devlet İstatistik Enstitüsü, Milli Prodüktivite Merkezi için daha iyi ekonomi öğrenimi almış, daha iyi bilgi ve beceri kazanmış gençlerin yetiştirilmesi zorunluluğu ortaya çıkmıştır. Sanıyorum ki, yüksek öğrenim kurumları da bu gereğe başarıyla karşılık verebilmişlerdir.

ÖNCE MATEMATİK SONRA SİYASET

Türkiye'deki ekonomi öğrenimi ile ilgili olarak şu bir kaç noktayı da vurgulamak isterim: Bugüne kadar, ekonomi öğretiminde daha çok iktisat onun yan bilim dalları ve hukukun «kültür dersleri grubu» verildiği görülür. Matematik ve istatistik ise son zamanlarda gerekli ağırlığı kazanmaya başlamıştır. Daha da ağırlık kazanmalıdır. Bugün, ileri düzeydeki Batılı iktisatçıların ne yazdıklarını, ne konuştuklarını anlayabilmek için bile, Türkiye'deki iktisatçının çok daha fazla matematik bilmesi gerekiyor.

Türkiye'de ekonomi öğrenimi alan öğrencinin önemli bir eksiği daha var. O da şu: Ekonomistlerimiz, siyaset bilimini hemen hemen hiç öğrenmeden ya da bu alanda çok amatörce bir takım bilgiler edinerek mezun oluyorlar. Oysa, DPT ya da Maliye Bakanlığı'nda hatta özel sektörde görev aldıkları zaman işletmeci, yönetici ya da danışman olarak, bu yetişkin insanların devlet kavramı üstünde, siyaset bilimi hakkında sistemli, çok iyi edinilmiş bilgilere gereksinimleri var. Toplumun yönetiminde etki sahibi olacak bir işletmeci ya da bir kamu görevlisi «toplumun siyasi tercihleri, nasıl kanallize edilir, nasıl yansır, nasıl kurumsallaşır ya da belli kurumlar kanalıyla etkisini sürdürür» bilmek zorundadır. Siyasal faktörleri ekonomik veriler yanında hesaba katmadan görevini yerine getiremez. Siyasal değişkenlerin ne olduğunu, nasıl ve ne tür büyüklükler kazanacağını üniversite eğitimi sırasında ya da lisans öğreniminden sonra ihtisas eğitimi sırasında iktisatçıya öğretmek gerekir. İktisatçılar Türkiye'de siyaset biliminin gereklerini bilmeden piyasaya çıkıyorlar. Siyaset bilimcileri ve profesyonel siyasetçiler ise, iktisat

bilmeyen... İktisat ve siyaset bilimini bir arada özümsemiş elemanlara rastlamak gerçekten güç. Bu nedenle, ekonomi öğretimi yapan kurumlarda, siyaset bilimine ve bunun yan dallarına gereken ağırlığı vermelidir.

AH, ŞU İTÜ'DEN GELENLER

Teknik üniversitelerde de ekonomi ilmine daha çok ağırlık tanımak gerekir. İTÜ başta olmak üzere ODTÜ ve öteki teknik yüksek öğrenim kurumlarında iktisat eğitimi yapılmaktadır. Fakat bu eğitimin sınırları genellikle bir iki semestri geçmez. Oysa, Türkiye'nin yakın tarihi incelenirse görülür ki, Teknik Üniversite'den yetişmiş, sonra planlamada görev almış, hatta planlamanın başına geçmiş bazı yüksek teknik öğrenim veya teknik üniversite mezunları, yarım yamalak ekonomi bilgisiyle, çok iddialı bir biçimde ekonomiyi yönetmeye kalkışmışlardır. MIT'de olduğu gibi ya da Batı'nın öteki iyi teknik üniversitelerinin çoğunda olduğu gibi Türkiye'deki teknik üniversitelerde de ekonomi ilmine, onun öğretilmesine belli bir ağırlık verilir ve ekonomik araştırmalarla teknik araştırmaları birlikte yürütecek bir yeni organizasyona gidilebilir. Eğer bu yapılırsa, teknik üniversitelerden mezun olanlar, planlamada ve başka kamu görevlerinde ya da büyük holdinglerde, uluslararası şirketlerde görev aldıkları zaman, ekonomik sorunlarda zorlanmadan yol alırlar.

ÇAĞIN YENİ GEREKLERİ

Dünyadaki gelişmelere paralel olarak Türkiye'de dışa açılmak zorundadır. İstese de istemese de açılmak zorundadır. Ve bazı Türk firmaları büyümek, dev holdingler olmak zorundadır. Ayakta kalabilmek için. Çokuluslu ni-

telikler kazanmış dışarda ihalelere giren, başka yerlerde yatırımlar yapan ya da Batı'daki dev şirketlerin Türkiye'deki ortağı durumuna geçen kurumlar için değerli ve yeterli insan gücünün hazırlanması gerekir. İçeride kapalı bir ekonomide, işletme eğitimi ya da makro ekonomi mikro ekonomi okumuş ve bununla yetinmiş bir yüksek öğrenim mezunu gençler, sanıyorum ki, bu tür dev çokuluslu şirketlerin etkin yöneticileri arasına kolay kolay katılamazlar. Onun için uluslararası ekonomi, uluslararası işletmecilik, uluslararası finans sorunları gibi bilim dallarına ağırlık verilmesi gerekecektir. İhtisat eğitimi yapmak isteyenler içinse geçerli bir yabancı dili zorunludur. İyi lisan bilmeyen iyi bir iktisatçı, iyi bir mühendis, bence çağdaş toplumlarda çağdaş kurumların ne kamuda ne özelde fazla işine yarayacak bir eleman olamaz.»

İ. D. : — «Sayın Doç. Tahir Özgü, ekonomik sorunların toplumda eskiye göre daha yoğun bir merakla izlenmesinden hareketle üniversiteler ve üniversite öncesi iktisat eğitimine dönük gözlemlerinizi ve önerilerinizi nelerdir?»

TAHİR ÖZGÜ : — Ekonomi, makro ve mikro karar tercihleri ve uygulamaları yönünden yaş, mesleği ve işi ne olursa olsun tüm yurttaşları ilgilendiren bir disiplindir. Bu bakımdan, belirli dozlarda da olsa her düzeyde ekonomi öğrenimine ihtiyaç olduğu kanısındayım. Ekonomi eğitimini ben, kurumsal açıdan gözden geçirmek istiyorum. Kurumsal açıdan eğitim «yaygın eğitim», «lisans öncesi örgün eğitim» ve «lisans eğitimi» olarak üçe ayrılarak bu alanlardaki ekonomi eğitimi gereği üstünde durulabilir.

BİLİNÇLİ BİR YURTTAŞ İÇİN

Yaygın eğitim sorununda söyleyeceğim şey şudur: Bir insanın iyi bir yurttaş ve iyi bir seçmen olabilmek için bazı konularda ekonomik açıdan olayları yargılamak ve buna uygun davranmak alışkanlığına ve yeteneğine sahip olma gereksinimi vardır. Yurttaşların, devletten sağladıkları hizmetlerle verdikleri ya da vermedikleri vergiler arasındaki bağlantıyı iyi kurması gereği gibi... Kaynakların, toplumsal mallarla özel mallar arasındaki dağılımı da buna benzer bir sorundur. Türkiye'de Kamu İktisatı Teşebbüsleri'ne ilişkin değer yargılarının hangi kriterlere dayanılarak verilmesi gerektiği de ekonomik bilinçle ilgilidir. Bütün bunları ve buna benzer noktaları iyi değerlendirebilmek, sağlam yargı sahibi olabilmek, insanların iktisadi faaliyetlerinde ne dereceye kadar kendi açılarından üretici olduklarını yargılamak ve belirli bir toplumsal vicdan çerçevesinde davranabilmek için sağlam bir iktisadi eğretiliye ihtiyaç vardır. Bu açıdan bakıldığında, iktisat eğitimi, lisans öğretimi düzeyinde örgün eğitim kademesine gelmiş olan bir kimsenin alması gereken bir eğitim olarak gözükmemektedir. Halk eğitimi ya da yaygın eğitim dediğimiz alanda bir iktisat eğitimi boşluğunun mevcut olduğunu sanıyorum.

YA ÜNİVERSİTE ÖNCESİ?

İkinci değinmek istediğim nokta, lisans öncesi örgün eğitimidir. Bilindiği gibi lisanstan önceki eğitim kademelerinde sadece ticaret liselerinde, o da mesleki açıdan önemli olduğu için iktisat dersleri verilir. Buna karşın lisans öğretimi düzeyine gelip dayanan öteki öğrenciler, böyle bir eğitimi görmezler. Ancak öğrenci, bu noktaya gelene kadar onsekiz, ondokuz yaşına

gelmiştir. Belirli iktisadi faaliyetleri, olayları yargılamak, anlamak, özümlemek noktasına gelmiştir. İktisat bildiği kanısındadır. Bazı yorumları kendi kendine yapmıştır. Hatta iktisadi sistemler konusunda sistem tercihinin bile yapmıştır. Sonunda belli bir ön yargıyla üniversite öğretim sıralarına gelir. Bizde bu noktaya kadar erişmiş olan öğrenciye, «İktisat, kıt kaynaklarla sonsuz ihtiyaçların karşılanması eğretilimidir» gibi bir ilkel noktadan anlatmaya başlarız. Tabii, eğitim dışında forme olmuş iktisat bilgisiyle gelen öğrenciyi de bilimin gerektirdiği düzenli öğretim alanı içine sokmak epeyce zordur. Bu nedenle, lisans öncesi örgün eğitim kademelerinde de mutlaka belirli dozlarda ve öğrencilerin iktisadi konulardaki entellektüel merakını giderecek bazı iktisadi bilgilerin verilmesi gerektiği kanısındayım.

GAZETECİ DE... TARIMCI DA...

Üçüncü olarak, lisans ve ondan sonraki öğretim kademeleri gözden geçirilebilir. Bunu da ikiye ayırmak gerek. Bir tanesi, münhasıran iktisatçı yetiştirmek üzere kurulmuş olan yüksekokul öğretim kademeleridir. Örneğin, iktisat Fakültesi gibi... Bu kurumların gerektirdiği iktisadi öğretim kanusunda fazla bir şey söylemek istemiyorum. Özellikle de Sayın hocalarımın yanında böyle bir şeye kendimi yetkili görmüyorum. Ancak bir noktayı belirtmek isterim. Başlıca öğretim kademelerinde, başka meslek alanlarında öğretilmesi gereken iktisadi bilgiler, özel bir çalışma gerektirir. Örneğin, bir tarım uzmanının alması gereken iktisadi bilgilerle, bir eğitimcinin ya da eğitim yöneticisinin alması gereken iktisadi bilgiler arasında fark vardır. Bir gazetecinin alması gereken bilgiler daha da farklı olabilir. Ancak Türkiye'de,

meslek alanlarında yazılmış özel ekonomi kitaplarına rastlamak, mesleki anlamda ekonomi kitapları bulmak bir hayli zordur. Uygulamanın tamamını çok iyi incelediğimi söyleyemem. Ama, bugün çeşitli fakültelerde temel iktisat derslerine bakıldığında, iktisat fakültesi ya da ziraat fakültesinde okutulan ekonomi derslerinin aynı anlamda şeyler olduğu kolaylıkla izlenebilir. Fakülteler arasında, iktisat öğretimi açısından iyi bir ihtisaslaşma olduğunu gözlemek bir parça zor oluyor.

Kanımcı, iktisat öğretimi için dediğim bu üç nokta üstünde gereken şeyler yapılırsa, iktisat eğitimi ülkemizde kurumsal açıdan biraz daha anlamlı bir yere gelebilir.»

İ. D. : —«Sayın Nusret Ekin, İktisat Fakültesi'ne giren öğrenciyi ilk çarpan sözlerden biri de şu olur: İktisat fakültesi adamı meslek sahibi yapmaz. Bunu duyan öğrenci beyninden vurulmuşa döner ve öğrencilik yılları boyunca kuşku içinde bocalar durur. Bu konudaki görüşlerinizi rica edebilir miyiz? Meslek sahibi olmasa bile, İktisat Fakültesi mezununu daha nitelikli ve aranır bir eleman durumu-na getirmenin koşulları sizce nedir?»

NUSRET EKİN: —Acaba, günümüzde özellikle Türkiye'de iktisat eğitimi, yüksek tahsil yapmak isteyen gençlere belirli bir «meslek» verebilmekte midir? Bu konuda Türk toplumu çok kuşkuludur. Gençler de çok kuşkuludur. Bu kuşkunun kaynağında, İktisat Fakültesi mezunlarını bir araya toplayan ve iktisadi faaliyetlerde mezunların rollerini düzenleyen ve sınırlayan belirli bir meslek odasının mevcut olmayışını gösterebiliriz. İkinci olarak, iktisat eğitiminin çok düzenli bir biçimde sürdürülememesi de sayılabilir. Örneğin, eğitim programlarında iktisa-

di olay ve bunun tartışmasını açık seçik ortaya koyacak biçimde derslerin sınıflandırıldığı söylenemez. Ayrıca, iktisadi oyunun daha iyi anlaşılmasına yardımcı olarak «iktisadi düşünce tarihinin» ya da «iktisadi sosyal ve siyasi sistemlerin» daha ilk yıllarda çok anlamlı bir biçimde aktarılamaması da öğrencinin durumunu zorlaştırmakta.

TOPLUM DOKTORU

Az gelişmiş toplumlarda, birey kendine ilk yardımı yapan, kendisini sağlığa kavuşturan insana minnettardır. Bu, çok ilkel bir davranış biçimidir. Çağdaş toplumlarda ise, gerçekten saygıya layık olanlar, toplumun hatalılarını ve sorunlarını çözebilenlerdir. Bu bakımdan kanımcı bir iktisatçı, enflasyon, az gelişmişlik, yoksulluk, kötü gelir dağılımı, işsizlik gibi sorunlara çözümler bulan bir insan ve toplum doktoru olarak en fazla saygıya layık kişi olmalıdır. O nedenle, bir yandan belirli fonksiyonlar, kamusal veya özel görevler yükleyen bir meslek örgütü kurma yoluna gitmek öte yandan eğitimi parçalı dağınık durumdan kurtarıp kendi içinde daha tutarlı ve anlamlı bir yapıya kavuşturmak zorundayız.

Çağdaş bir iktisat eğitiminde dikkate alınması gereken bir kaç öneri ile konuşmamı noktalamak istiyorum.

Bunlardan bir tanesi, dil sorunudur. Sayın Üstünel'in de belirttiği gibi dili iki biçimde düşünmek mümkün. Birincisi, iktisat eğitimi sırasında sanırım, en geçerli dil olarak Anglo-Saxon dili düşünülebilir. Uygulamada ise, özellikle Türkiye'nin dış ekonomik ilişkilerindeki gelişmeler de dikkate alınır-sa, bazı başka dillere örneğin, arapça ya hızla gereksinme artmaktadır. İyi

bir iktisatçı yetişmenin temel koşullarından bir tanesi, iyi bir dil bilmektir. İktisat eğitimi, ülkemizde hâlâ aktarma bir bilim olma karakterinden çok fazla kurtulamamıştır.

YAZAR VE ANLATIRKEN

Eğitim sırasında öğrenciye konuşma, küçük gruplarda ya da büyük gruplarda bir topluluğa hitap edebilme, belirli bir şeyi anlamlı bir biçimde açıklayabilme yeteneği verilmelidir. Çoğulcu demokraside yaşayan, dinamik bir iş yaşamında sorunlara sürekli çözümler getiren bir iktisatçı düşüncelerini iyi aktarabilen bir insan olmalıdır. Bu bir yetenek meselesidir. Belki konuşmadan da önemli, olanı yazma sorunudur. Bizim bütün eğitim sistemimizde, düşünceleri gramere ve dil kurallarına uygun bir biçimde aktarma eksikliği göze çarpar. Öğrenci dört yıllık lisans eğitimi sırasında sadece sınav kâğıdı doldurmaktadır. Yazma konusunda son derece yetersiz kalmaktadır. Sonunda, iş hayatında büyük sıkıntılar bekler onu.

Nobel ödüllerini kazananlar dikkate alınırsa, artık iktisat eğitiminin bol faktörlü, birbirinden tutarsız bir takım sosyal faktörleri peşpeşe sıralamaktan çok; açık seçik ve ana stratejik faktörleri ortaya koyan niteliklere sahip olması gerektiği anlaşılar. Bu durumda hiç kuşkusuz matematik ve kantitatif yöntemler, istatistik önem kazanmaktadır. Öğrenci araştırma imkânından da mahrumdur. Büyük sınıflarda kitle halinde sadece tek yanlı ders dinleme ile yetinilmektedir.

İktisadi Ticari İlimler Akademisi nedeniyle Türkiye'de iktisat benzeri eğitimin oldukça köklü bir geçmişi olduğu söylenebilir. Ama kuramsal niteliği ağır basan, kendi içinde tutarlı bir

iktisat eğitiminin İktisat Fakültesi ile başladığına hiç kuşku yoktur. İktisat Fakültesi'nin daha çok yüksek lisans, doktora programlarına ağırlık veren, Türkiye'de bilim adamı ihtiyacının karşılanmasında önemli rol oynayan bir kaynak fakülte fonksiyonu görmesi, kuruluş ve işlevlerine daha uygun bir yaklaşım olacaktır.»

İ. D. : —«Sayın Besim Üstünel, İktisatçılar için bir Meslek Odası oluşturmak, iktisatçının durumunu sağlamlaştıracaktır mı? Giderek geniş boyutlar kazanan toplumsal sorunları çözmeye geleceğin iktisatçısına ne tür görevler düşmektedir? Bu görevler çerçevesinde iktisat eğitimi hangi yenileşmeleri gereksinmektedir?»

BESİM ÜSTÜNEL : —Bence, önemli bir konu olmakla beraber, iktisatçılara ait meslek odasının olmaması, iktisat öğrenimi sonrasına ait bir sorundur.. Bu boşka ülkeerde, mesleki dayanışma, iktisatçılar derneğinin etkin çabalarıyla sürdürülür. İktisatçılar Odası, diye bir oda genellikle yoktur. Türkiye'de, «American Economic Association» gibi yahut «İngiliz İktisatçılar Birliği» gibi, «İsveç İktisatçılar Derneği» gibi toplum içinde iktisatçıları etkin biçimde söz sahibi kılan veya meslekte yerleştiren bir kuruluş maalesef yoktur. Belli vesilelerle belli aralarla Türkiye'de iktisat öğrenimi alıp, iktisadi meslek edinmiş kimseleri bir araya getiren, onların sorunları ile ilgilenen, çalışmalarını sistematik çabalar içinde biraraya getirip karşılıklı iletişim sağlayan ve en azından yılda bir kez genel kurul toplayarak iktisatçıların duygularını, ülke sorunları hakkındaki görüşlerini tartışıp kamuoyuna duyuracakları toplantılar yapılamamaktadır. Ben, bunu iktisat öğrenimi ile ilgili değil, öğrenimden sonraki bir sorun olarak kabul ediyorum.

EKONOMİ KURMAYLARI

Sayın Ekin'in değindiği gibi iktisatçılar toplum doktoru sayılırlar. Fakat sanıyorum ki, bu toplum doktorluğu kavramını biraz geliştirmek ve başka unsurlarla tamamlamak gerekir. Türkiye'de, Batı da olduğu gibi, ekonomi öğrenimi yapanların bir bölümünü işletmelerde çalışacak iktisatçı olarak yetiştiriyoruz. Ve onlar gidiyorlar muhasebe bürosunda, pazarlama bürosunda, üretim kesiminde şu ya da bu şekilde sorumluluk alıp görev yükleniyorlar. Bu toplum doktorluğundan çok işletme doktorluğu, üretim doktorluğu sayılabilir. Bunun dışında ekonomik karar alma sürecinde görev alacak ekonomik kurmaylara da gerek vardır. Ekonomiyi makro düzeyde ve mikro düzeyde çok iyi bilen, ulusal ve uluslararası ilişkileri çok iyi izleyen sadece ekonomi ilmini değil **fakat** ona komşu bilimleri, siyaset bilimini, felsefeyi çok iyi hazmetmiş, öğrenmiş ve toplumun sadece ekonomik sorunlarını değil, o sorunlara neden olan öteki sosyal sorunları da çok iyi kavramış elemanlar yetiştirilmelidir. Bunlar, alacakları görevlerde toplum hastalıklarına doktorlar gibi çare bulabilmelidir. Türkiye'de bugün yeterli kurumsal örgütler oluşturulmuştur. DPT bunların başta gelenidir. Öteki kamu görevleri de iyi iktisatçıların eline geçtiği zaman gerçekten toplum hastalıklarına uzun, orta vadeli ve kısa dönemli politika paketleri ile çözüm getirilebilir. Bu nitelikte iktisatçıların yetişmesi için dört yıllık ekonomi öğrenimi yetmez. Onun ötesinde ihtisas öğrenimi gerekir ve bu ihtisas öğrenimi sırasında da araştırmacılık yönü ağırlık kazanmalıdır. Türkiye'de, Dünyada olduğu gibi yetişkin iktisatçıların araştırmacı yönlerinin ağır basması gerekir. Şüpheli, araştırmacı, yeni bulgular pe-

şinde olan, sürekli bilimsel araştırma yapan ya da yaptırtan ve yaptırttığı araştırmaların sonuçlarını iyi değerlendiren elemanlara ihtiyacımız var. Bu da bizlerin de araştırmacı yetiştiren öğretim üyeleri olmada titizlenmemiz gereğini ortaya koyar. Her öğretim üyesi, araştırmacı niteliği kazanacak araştırmacılar yetiştiremez. Bunun için kendisinin de araştırma yöntemlerini çok iyi bilen, uygulayan, araştırmacılık yönü ağır basan bir bilim adamı olması gerekmektedir.

STRATEJİ OLMADAN...

Toplum doktorluğu, toplum mühendisliği ya da toplumun ekonomik kurmayları kavramlarını tamamlamak için izin verirseniz, birde bu toplumsal gelişmelerde «strateji» kavramına değinmek istiyorum. Genellikle Türkiye'de strateji denince askeri strateji anlaşılır, silah stratejisi anlaşılır. Oysa, her şeyin bir stratejisi vardır. Özellikle ekonomide ve planlamada bu son derece önemlidir. Araştırmalar, ekonomik araştırmalar, sosyal araştırmalar belli bir strateji modeline oturtulmadıkça, fazla anlamlı olmaz. Örneğin, Türkiye'de uzun vadeli plan hazırlığı başladığı zaman bir çok kimse ilk kez «bu planın bir kalkınma stratejisi olmalı», dediler. Strateji kavramı, bazılarını o dönemde şoke etti, sarstı. «Bu askeri bir kavram, burada ne işi var» dendi. Oysa, tıpkı bir askeri harekâtta ki temel strateji gibi kalkınmanın da bir stratejisi vardır. Hatta kalkınmayı sanayi ile yaparsanız sanayileşmenin de bir stratejisi vardır. Firmalar için de aynı şey geçerlidir. Yatırım planlamasında bir strateji modeli, yöneticinin kafasında olmalıdır. Köyden kente nüfus hareketlerini etkilemek, yönlendirmek, düzenlemek, bir sosyal

planlama kavramı çerçevesinde düzenli kentleşmeye dönüştürmek istiyorsak, bunu da bir temel politikası ve bu politikanın dayandığı bir strateji olmalıdır. Strateji kavramını özümsemiş, ona göre yetişmiş ve makro düzeyde toplumu etkileyecek kararları alabilen, **toplum kurmayları** niteliğindeki ekonomistlerin yetiştirilmesinde, büyük yarar vardır.»

MESLEK NASIL OLUR?

İ. D. : —«Sayın Tahir Özgü, iktisat eğitiminin aynı zamanda öğrenciye bir meslek kazandırmaya dönük olması için sizce neler yapılabilir?»

TAHİR ÖZGÜ : —«İktisat eğitimi meslek verir mi?» sorusuna temas etmek istiyorum. Meslek, karşılığında kazanç sağlanan, düzenli ve özel bilgi, beceriye dayanan bir ekonomik faaliyet olarak tanımlanırsa, iktisatçılık alanında da bazı sonuçlara varmak mümkündür. Bir kez özel bilgi ve beceri gereklidir. İktisat Fakültesi'nin bu konudaki iddiası ve başarısı malumdur. İkinci olarak, bu özel bilgi ve beceriden kişilerin kazanç sağlaması gerekir. Yetişen elemanlarla, piyasanın ihtiyacı arasında bir arz talep dengesi olması gerekir. Bu da bir eğitim planlaması sorunudur. Yani iktisatçılık konusunda bir eğitim planlamasına bağlıdır. Bu eğitim planlaması yapılıyor mu, yapılmıyor mu? Öteki meslek alanlarında olduğu gibi iktisat alanında da kuşkularım var. Bugün iktisatçı talebinde bulunabilecek olan alanlar bellidir. Bunlar, özel ve kamusal büyük kuruluşlardır. Öğretmenlik dahil olmak üzere, bazı kamu hizmet daireleri ve bazı yayın organları da iktisatçı gereksiniyorlar. Önümüzdeki beş on yıl içinde gerekli olan iktisatçı ihtiyacını tesbit edip, iktisat eğitimi veren ku-

rumların da kontenjanını buna göre kısıtlamak, düzenlemek lazım. İkinci sorun da Sayın hocalarımın da değindiği gibi, iktisatçılık mesleğini icra edenleri biraraya toplayan bir meslek odasına ihtiyaç var. Ancak, bu meslek odasının hukuki bazı yetkilerle de donatılmış olması gerekir. Yani eğer meslek odası, iktisatçı olarak faaliyet gösterecek olan ya da iktisatçı eğitimi almamış olan kimseleri, iktisatçı olarak mesleki faaliyette bulunmalarını men edecek biçimde bir yaptırım gücüne sahipse, oda fonksiyonunu da yerine getirebilir.»

İ. D. : —«Sayın Besim Üstünel, İkinci Dünya Savaşı yıllarında dünya çapında ünlü bazı öğretim üyelerinin Türkiye'ye geldiği görülür. Siz o yıllarda bu yabancı bilim adamlarıyla sıkı bir alışveriş yapmış bir kişi olarak, o dönemi nasıl değerlendiriyorsunuz? Türkiye, bu fırsatı daha iyi değerlendiremez miydi?»

BESİM ÜSTÜNEL : —İktisat Fakültesi'nin öğrenime başlaması ve başarıya ulaşmasında Almanya'dan gelen, Hitler Almanya'sından kaçıp Türkiye'ye iltica eden iktisatçıların, maliyecilerin ve sosyal bilimcilerin ilk aşamada önemli katkıları olmuştur. Fakat ne yazık ki, bu değerli hocaların çoğunu Türkiye'de tutamadık. Bazıları uzun yıllar kaldılar, hatta Türkçe öğrendiler ve öğrencilerine Türkçe ders vermeye başladılar. Bundan öğrenciler büyük ölçüde yararlandılar. Fakat bir bölümü Türkiye'de çok kısa bir süre kaldıktan sonra başka ülkelere gitmişlerdir. W. Röpke bunlardan birisidir.

KAÇIRILAN FIRSATLAR

Hepsinden daha önemlisi, bu u-

uluslararası çapta ünlü bilim adamlarının yarattığı ortamdan, yararlanarak. Türkiye, başka ülkelerden de iyi yetişmiş, genç, dinamik bilim adamlarını çekebilirdi. Türkiye'de büyükçe bir ekonomik ve sosyal araştırmalar merkezi kurarak, onların da kendi araştırmalarını bir yandan sürdürebileceği bir üniversal ortam yaratabilseydik, bu yönde başarılı olabilirdik. Fakat 1950'lerden sonra bazı sınırlı girişimler dışında, bu yönde fazla bir şey yapılamadı. Almanya'dan gelenler ya da önceki yabancı bilim adamları birer ikişer yurtlarına geri gittiler. Yeni gelenler de çok kısa bir süre kalarak kendileri açısından, yapmak istedikleri araştırmalar bakımından verimli bir ortam bulamadıkları için kısa süre de geri döndüler.

1953'te London Schools of Economics'ten dönüp doçent olduğum zaman İ.Ü. İktisat Fakültesi'nde «Kalkınma Seminerleri» adı altında bir seminer dizisi başlatmıştık. Bunlar öğretim üyelerinin katıldığı seminerlerdi, öğrenciler alınmıyorlardı. Ekonomi ilmindeki yenilikleri dile getiren ve karışıklı bir şeyler öğretme çabasının gösterildiği toplantılardı bunlar. O sırada, kalkınma teorisi ve kalkınma modelleri Batıda da, Amerika'da da yeni gelişmeye başlamıştı, ve bu konuda yazılan şeyler son derece sınırlıydı. 1953-54 yıllarının en tanınmış isimlerini başta Prof. Ragnar Nurkse olmak üzere, Prof. Norman Buekanaan, Abba Lerner peşpeşe birer ay arayla Türkiye'ye davet edildiler, o seminerde konuştular hatta bir kısmı İstanbul'daki seminerden sonra Ankara'ya gönderildiler. Orada SBF'de konuşma yaptılar ve bazılarıyla dönemin yetkili kişileri görüşme gereksinimi duydu. Danışmanlık yaptılar. Böylece bir «hareketlilik» başladı.

Fakat bu hareketi bir türlü sis-

temli ve kuramsal araştırma faaliyetine dönüştüren bir ekonomik ve sosyal araştırma merkezi haline getiremedik. Bir takım güçlükler nedeniyle bu hareket geçti gitti.

Ankara'da da buna benzer şeyler yapmak istedik. O sıralarda DPT kurulduğu için herkes heyecanla bu teşkilatın başarıya ulaşması için uğraşıyordu. Bir çok meslektaşım ve bu arada ben de orada görev almaya çağırılmıştım. İktisadi Planlama Dairesi başkanı iken, yine on yıl önce İktisat Fakültesinde yaptığım şeye benzer bir hareketi, bu kez DPT'de yapmaya çalıştım. Meşhur İsveç'li iktisatçı Prof. Bent Hansen, Hintli genç iktisatçı Prof. J. Bhagwati, Fransız ve Amerikalı iktisatçıları danışman olarak DPT'ye çağırdık. Bize çok büyük katkıları ve yardımları oldu. Onlar, Ankara'da planlama teşkilatında danışman olarak çalışırken de ODTÜ ve SBF'de seminerler düzenleyerek oradaki iktisat öğrenimine katkıda bulunmaya çalıştılar. Fakat bir süre sonra bu hareket de yine aşındı gitti.

TESSAM PROJESİ

Sanıyorum şimdi Türkiye'de yapılması gereken böyle bir faaliyetin çok daha üst düzeyde ve çok daha sistematik bir biçimde ve sürekliliğini garanti ederek yapmak koşuluyla... Bunun için ben bir yıldan beri bir çalışma yapıyorum. Sayın Nusret Ekin'in de kurucuları arasında bulunduğu, yirmibeş bilim adamının ve altı gelişmiş üniversitenin ortak çalışmasıyla «Türkiye Ekonomik, Sosyal ve Stratejik Araştırmalar Merkezi»ni (TESSAM) oluşturmaya çalışıyoruz. Bu bilimsel araştırmalar yapan ve Türkiye'deki ekonomik, sosyal araştırmaları koordi-

ne etmeye çalışan, desteklemeyi amaçlayan bir kuruluş olacaktır. Başarıya ulaşırsak, dışarıdan bilim adamı getirerek, dışarıya yetiştirmek üzere araştırmacı göndererek, daha uzun süreli ve daha başarılı bir kurumsal çerçeve yaratmak istiyoruz. Bunun da ekonomi öğrenimine ve araştırmalarına önemli katkıları olacağına inanıyorum.»

İ. D. : —«Sayın Nusret Ekin, İktisat Fakültesi'ndeki ders programlarını etkinleştirmek için neler düşünülmektedir?»

NUSRET EKİN : «—Sonuç olarak belirtmek gerekirse, Sayın Üstünel'in de hatırlattığı gibi dünyanın en eski iktisat fakültelerinden biri sayılabilecek olan İktisat Fakültesi'ni ona uy-

gun bir eğitim yapısına kavuşturmak esastır. Bunun ilk adımı olarak, bu yıl, fakülte mensupları, müfredat programlarını kitap halinde bastırmak üzere örgütlenmeye gitmişlerdi. Böylece, tekrarlar ya da çağdaş eğitime uygun düşmeyen yönler açık seçik ortaya çıkacaktır. Ne var ki, üniversitelerin yeni bir düzenlemeye tabi tutulması üzerine, bu girişim ertelenmiş bulunmaktadır. Bize düşen görev İktisat Fakültesi'nde iktisat eğitiminin çağdaş, Türkiye'nin ekonomik ve sosyal yapısını dikkate alarak ülke sorunlarına çözüm getirecek nitelikte elemanlar yetiştirmesidir. İktisat Fakültesi'nin Türkiye'nin ekonomik ve sosyal hayatında etkin olabilmesidir.»

İ.D. : —Teşekkür ederiz.

İktisat Eğitimi İçin Bir Program Taslağı

Süleyman ÖZMUMCU (*) — Mehmet KAYTAZ (**)

Bu yazıda Türkiye’de iktisat eğitiminde uygulanabilecek bir program önerisi sunulmaktadır. Her ders programının hazırlanmasında olduğu gibi, ana noktayı gözden kaçırmamak gerekiyor. Bu ana noktalardan birincisi, genel olarak «**üniversite eğitiminin amaçları**»dır. İkincisi de bu genel amaçlar içinde iktisat eğitimin yeridir.

Genel olarak, üniversite eğitimin amacı, kendisine ve topluma yararlı kişilerin yetişmesine, bilgi ve beceri düzeyinin artmasına yardımcı olmaktır. Üniversite, öğrencilere bir takım bilgilerin aktarmaktan daha çok, onları düşünmeye, soru sormaya ve araştırmaya doğru yönlendirmelidir. Üniversiteyi bitiren kişi, tek bir konuda uzman değil, fakat çeşitli konularda kendisini geliştirebilecek, gerekirse uzmanlaşabilecek bilgi ve beceriye sahip bir kişi olabilir. Bu çerçeve içinde, iktisat eğitimi gören öğrenci iktisadın öteki bilim dalları içindeki yerini, onlarla ilişkilerini görebilecek durumda olmalıdır. Kısacası, seçtiği dalın

(*) Dr. Boğaziçi Üniversitesi

(**) Dr. Boğaziçi Üniversitesi

bütünün bir parçası olduğu görebilmelidir. Zaten, uzmanlaşma düzeyinin çok yüksek olduğu günümüz dünyasında, bir kimse- nin dört yıllık bir eğitimen sonra uzmanlaşması beklenemez.

Çizelge 1 ve 2'de bu görüşlere uygun 8 yarı yıllık bir iktisat ders programı taslağı sunuyoruz. Dersler zorunlu ve seçimlik olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Program, 20'si zorunlu, 24'ü seçimlik olmak üzere 44 dersten oluşmaktadır. Zorunlu dersler, her iktisat öğrencisinin bilmesi gerekliliğine inandığımız konuları, seçimlik dersler ise, öğrencinin kendisini geliştirmek isteyebileceği konuları kapsamaktadır.

Seçimlik dersler, görüldüğü gibi, sadece iktisat değil çeşitli sosyal bilim ve matematik gibi dallar da içermek üzere üç ana guruba ayrılmıştır. Öğrenci, B ve C guruplarından en az on ders almak zorundadır. Böylece öğrenciye öteki bilim dallarıyla iktisadın ilişkisini daha net olarak görebilme ve olaylara daha geniş bir açıdan bakabilme fırsatı verilmiş olur.

Seçimlik derslerin fazla olmasının bir yararı da programa esneklik getirmiş olmasıdır. Böylece, yeni gelişmekte olan alanlar da ders programına kolayca eklenebilir.

Her dalda olduğu gibi iktisat eğitiminde de «Türkiye'nin gereksinimleri» göz önüne alınmalıdır. Yetişen iktisatçının özel ya da kamu kuruluşlarındaki gereksinimi karşılayabilecek bilgi ve beceriyle donatılmış olması gerekir. Öğrenci ileride çalışmak istediği alana göre derslerini seçebilir. Örneğin, Devlet Planlama Teşkilâtı'nda çalışmayı tasarlayan bir öğrenci ekonometri, planlama, programlama gibi derslere ağırlık verebilir. Öte yandan başka bir öğrencinin düşündüğü meslek için, disiplinler arası bir ders kümesi daha uygun olabilir. Seçimlik derslerin çokluğu öğrenciye çeşitli almasıkları vermektedir.

Taslakta İktisadi Düşünce Tarihi, İktisat Tarihi ve Sosyo-Ekonomik sistemler gibi derslere önem verilmiştir. Öğrenciye değişik iktisadi görüşler ve ekonomik sistemler ve bunların tarihi gelişimlerinin tanıtılması gereklidir. Farklı görüşler öğrencinin ufkunun genişlemesine yol açar ve öğrenci çeşitli görüş ve sistemlerin değerlendirmesini daha sağlıklı bir biçimde yapabilir.

Yabancı dil dersleri ya öteki dersler gibi ya da özel bir program içinde ele alınabilir.

Çizelge I
Ekonomi Programı Taslağı

BİRİNCİ YIL

I. Dönem

Ekonomi I
İstatistik I
Matematik I
İktisadi Düşünce Tarihi I
2 Seçimlik Ders
Toplam 6 ders

II. Dönem

Ekonomi II
İstatistik II
Matematik II
İktisadi Düşünce Tarihi II
2 Seçimlik Ders
Toplam 6 ders

İKİNCİ YIL

I. Dönem

İktisat Tarihi I
Kamu Maliyesi
Uluslararası Ekonomi
3 Seçimlik Ders
Toplam 6 ders

I. Dönem

İktisat Tarihi II
Para ve Banka
Ekonomik Gelişme
3 Seçimlik Ders
Toplam 6 ders

ÜÇÜNCÜ YIL

I. Dönem

Sosyo-Ekonomik Sistemler I
(Kapitalist Sistemler)
Ekonomi Kuramındaki Gelişme-
ler I
3 Seçimlik Ders
Toplam 5 ders

II. Dönem

Sosyo-Ekonomik Sistemler II
(Sosyalist Sistemler)
Ekonomi Kuramındaki Gelişme-
ler II
3 Seçimlik Ders
Toplam 5 ders

DÖRDÜNCÜ YIL

I. Dönem

Sosyo-Ekonomik Sistemler III
(Türkiye'nin Ekonomik Sistemi)
4 Seçimlik Ders
Toplam 5 ders

II. Dönem

Türkiye Ekonomisi Semineri
4 Seçimlik Ders
Toplam 5 ders

Çizelge II
Seçimlik Dersler :

A. Grubu: (İktisat)

Tarım Ekonomisi, Planlama, Proje Değerlendirme, Sermaye Teorisi, Gelir Bölüşümü, Çevre Ekonomisi, Enerji Ekonomisi, İşgücü, Nüfus, Büyüme, Uluslararası Mali Sistemler, Türk Vergi Sistemi, İktisadi Politika, Kentleşme, Konjonktür, Matematiksel İktisat, Bölgesel Ekonomi.

B. Grubu: (Matematik, İstatistik, Ekonometri, Programlama)

Milli Muhasebe Sistemi, Örneklem Yöntemleri, Matematiksel İstatistik, Ekonometri I, Ekonometri II, Uygulamalı Ekonometri I, Uygulamalı Ekonometri II, Sayısal Çözümleme, Olasılık, Bilgisayar Programlaması, Bilgisayar Paket Programların Kullanılması, Girdi - Çıktı Çözümlemesi ve Doğrusal Programlama, Doğrusal olmayan ve Dinamik Programlama.

C. Grubu: (Sosyal Bilimler, Hukuk, Yöneticilik)

Sosyoloji, Antropoloji, Köy Sosyolojisi, Kent Sosyolojisi, Politik Bilimler, Uluslararası Politika, Karşılaştırmalı Politik Sistemler, Türk Siyasal Sistemi, Anayasa Hukuku, Ticaret Hukuku, İş Hukuku, Muhasebe.

Bir Ekonomik Sistemin - ve Ekonomi İlminin - Yararları» (*)

John Kenneth GALBRAITH
Çeviren : Mete DURDAĞ ()**

Bir ekonomik sistemin işlevi, ilk bakışta, oldukça belirginmiş gibi gözükür ve genellikle de böyle olduğu kabul edilir. Bu işlev, insanların istediği malları temin etmek ve hizmetleri sunmaktır. Böyle bir sistemin (besin ürünlerini yetiştirip, işleyen, paketleyen ve dağıtan; kumaşı dokuyan ve giyeceğe dönüştüren; ev yapan ve onları döşeyen; eğitim ve sağlık hizmetleri sunan; kanun ve nizamı sağlayan; ulusal savunmayı düzenleyen bir sistemin) yokluğunda yaşam zorlaşırdı, herhangi bir iş yapmak güç olurdu. En iyi ekonomik sistem, insanların en fazla arzuladığı şeylerin ekserisini sağlayan sistemdir.

Ders kitaplarında büyük rağbet görmesine rağmen, bu fazlaca basit bir görüştür. Son yüz yılda sayısız ekonomik faaliyet, kurumlar (endüstri şirketleri, elektrik kurumları, havayolları, satış mağazaları zinciri, bankalar, televizyonlar kurumlar,

(*) Bu çeviri J. K. Galbraith'in «Economic and The Public Purpose» adlı kitabından yapılmıştır.

(**) Dr. Boğaziçi Üniversitesi, İdari Bilimler Fakültesi Öğretim Üyesi.

kamu bürokrasileri) tarafından yapılır hale geldi. Bu kurumların bazıları çok büyüktür. Pek az kimsenin kuşkusuna olacağı gibi, bunlar kudretlidir, yani devletin ve bireylerin davranışlarını yönlendirebilirler. Bu yönlendirmeyi, genellikle kabul edileceği gibi, kendi amaçları, yani bu kurumlara sahiplik veya üyelik yoluyla katılanların amaçları, için yaparlar. Belki mucize denebilecek bir raslantı veya beceri sonucu kurumların amaçları toplumunkinin aynı olabilir. Böyle bir mucizenin veya düzenlemenin yokluğunda, hiç kuşkusuz, toplumun değil kurumların amaçları yerine getirilir.

Bu açıdan bakıldığında, ekonomik sistemin işlevi artık basit gözükmemektedir —En azından gerçekleri görmek isteyen bir kimse için— Ekonomik sistem kısmen bireylere hizmet eder; fakat şimdi kısmen de kendi kurumlarının isteklerini karşıladığı görülür. General Motors topluma hizmet etmek için vardır. Fakat General Motors aynı zamanda kendisine de, ya da yalnız kendisine, hizmet eder. Pek az kimse bu görüşün aklı selimle çeliştiğini söyleyecektir. Bazıları ise bunun bayatlamış ve kullanılmaktan aşınmış olduğunu düşünecektir. Bu görüşün ilginçliği sadece geleneksel olarak öğretilen ekonomi ilminin temel yaklaşımı ile çatışmasındadır. Daha akıllı bir yaklaşım ise bayatlamış görüşü geçerli kabul eder ve büyük kuruluşların izledikleri çıkarları, bunlar için nasıl çalıştıklarını ve toplum üzerindeki etkilerini bulup çıkarmaya uğraşır.

Ekonomik sistemin amacına bu değişik açıdan bakınca, ekonomi biliminin amacı hakkındaki görüşün de değişmesi gerekir. Ekonomik sistemin bireyin hizmetinde olduğu —yani onun istek ve ihtiyaçlarına tabi olduğu— varsayılınca, ekonomi biliminin işlevinin bireyin ihtiyaçların nasıl karşılandığını açıklamak olduğu düşünülebilir. Diğer bilim adamları gibi ekonomistler de kendi bilim dallarının derin ve kapsamlı bir anlam taşıyan tanımlarına büyük değer verirler. Bu tanımların en ünlüsü ekonomi bilimini «İnsan davranışlarını amaçlar ile değişik kullanım olanakları bulunan kıt araçlar arasındaki ilişki olarak inceleyen bir bilim» olarak ifade eder.(1) Zamanımızın en etkili öğretmeni de aynı tanıma biraz daha basit olarak şöyle ifade ediyor: «Be-

(1) Lionel ROBBINS, An Essay on the Nature and Significance of Economic Science, 2.ci kısım, London: Macmillan, 1935, s. 16.

lirli ihtiyaçları karşılamak için değişik kullanım olanakları bulunan kıt üretim kaynaklarını kullanmak konusunda nasıl karara varırız.»(2)

Bu tanımlar hayranlık duyulacak derecede açık ve basit gzkyor. İnsanlar nelere sahip olacaklarına dair karar alıyor; firmalar insanların bu tercihlerinin en iyi şekilde nasıl karşılanacağına karar veriyor. Ekonomi bilimi de bu şekilde düşünen ve uğraşan insanların davranışlarını inceler. Bu anlamda ekonomi bilimi bir ilimdir, çünkü insan davranışlarını anlamaktan başka bir amacı yoktur.

Fakat bu karar alma sürecine katılan kurumların kudretli olduğu —yani, aslında bu kurumların isteklerinin karşılandığı ve insanların bu isteklere hizmet eder hale getirildiği— kabul edilirse, asgari ölçüde tedbirli bir kimse bile şunu sormalı: ekonomi bilimi de kurumların çıkarlarına hizmet ediyor olamaz mı? Kurumların kudretli olduğu söylendi. Bunların, kendilerini ve ellerindeki kudretin kullanılışını konu alan bilim üzerinde etkisi olmayacak mı? Biraz yukarıda verilen tanımlar bu kudreti gizlemek için bir örtü olamaz mı?

İnsanlar bunları sormakta haklılar. Ekonomi bilimi onların kendi dş (nce) lerindeki ekonomik toplumu şekillendirir. Bu da insanların davranışlarını —ve ekonomik sistemi oluşturan kurumlar hakkındaki görüşlerini —etkiler. Bu düşlenen sistem malları veya onların üretiminde kullanılan sermaye, işgücü ve diğer girdileri kıt olarak gösteriyorsa, bunun nedeni malların önemli olmasıdır— mal iyi yaşam ve mutluluğun eksenidir. Böylece malların üretimi işlevi başlıca toplumsal önceliği olan bir konu haline gelir. Malları üreten kurumlara büyük önem verilecek ve kurumların başkanları ve yöneticileri toplumda büyük saygınlık kazanacaklardır. retimi aksatır gibi görünen, ya da ilgililerce aksatacağı söylenen, herhangi bir karar alınması söz-konusu ise —herhangi bir hükümet düzenlemesi, herhangi bir vergi, bir sendikanın çalışma koşulları ile ilgili bir kararı— ak-sini ispat etmek, kararı alacaklara düşecektir.

Bireylerin tercihi varsayımının bunlardan başka daha önem-

(2) Paul A. SAMUELSON, Economics, 8.ci basım, New York: Mc Graw Hill, 1970, s. 13

li bir etkisi vardır. Bu varsayımın anlamı şudur: Şu malı satın almak, diğerini bırakmak şeklindeki bireyin tercihi, tüm bireyler gözönüne alındığında, aslında ekonomik sistemi kontrol eden şeydir. Halkın tercihi kudretin kaynağı ise, ekonomik sistemi oluşturan kurumlar kudretli olamazlar. Bunlar sadece halkın tercihlerinin tatmin edilmesinde vasıtadırlar. Kudretin kullanılması izlenen belki en eski ve kuşkusuz en akıllı yöntem, böyle bir kudreti elinde bulundurduğunu kabul etmemektir. Krallar, en zalimleri de dahil olmak üzere, uzun süre kendilerini sadece ilahî kudretin yeryüzündeki tecellisi (görüntüsü) olarak göstermişlerdir. Bu görüş zamanın dini inançları tarafından da kabul görüyordu. Sonuçta, bunların davranışı ne kadar ahlaka aykırı, masraflı ve sağlığa, yaşama, çalışmaya ve toplum düzenine zararlı olursa olsun eleştirilemezdi; bu, en azından, gerçek inananlar (müminler) için böyleydi. Her şey ilahî kudretin isteklerinin yerine getirilmesi için yapıyordu. Modern politikacı, kendisinin sadece seçmenlerinin bir vasıtası olduğunu ve kendi tercihlerini değil kamu yararını dile getirdiğini söylerken, her ne kadar inandırıcı olamıyorsa da, aynı inancı devam ettirmektedir.

Din ile ilişkisinin daha zayıf olduğu, kuşkusuz bilinmekle beraber, ekonomi bilimi, özellikle piyasada açıklanan tercihlerin hakim olduğu varsayımı, firmayı aynı şekilde yüce bir kudretin hizmetinde gösterir. Dolayısıyla firma yaptıklarından sorumlu değildir —veya sadece biraz sorumludur— piyasanın kutsal talimatına göre davranmaktadır. Firmanın ürettiği mallar veya gördüğü hizmetler gereksiz veya öldürücü veya havaya, suya, çevreye yahut sakin yaşama zarar verici ise, bundan firmayı sorumlu tutmamak gerekir. Bunlar toplumun tercihlerini yansıtır. İnsanlar aldatılıyorsa, bunun nedeni onların böyle olmasını tercih etmeleridir. Ekonomik davranış bazan saçma gözükürse, bunun nedeni insanların aptal veya mantıksız oluşudur. Kurumlar tarafından ellerindeki kudretin toplumsal bakımdan uygun görülmecek şekilde kendi çıkarları için kullanılması, böylece, ekonomik düşünce sisteminden şeytan taşlar gibi dışlanması (yahut büyük kısmı ile çıkartılması). Bu gerçeğe aykırı inancın ne büyük kolaylık sağladığı ve bu inancı yerleştirmenin ne kadar yararlı olduğu, kudretin böyle toplumsal açıdan uygun görülmecek şekilde kullanıldığı durumlarda görülecektir.

Böyle inançların topluma kabul ettirilmesi, modern ekonomik sistemde kudretin kullanılış şekli nedeniyle özellikle önem taşımaktadır. Kudretin kullanılışı, bireyi normal olarak izleyeceği amaçlardan vazgeçirerek başka birisinin veya bir kurumun amaçlarını benimsemeye razı etmek şeklini alır. Bunu başarmanın çeşitli yolları vardır. Bedeni işkence tehdidi —Hapis, kamçı, hayalara elektrik şoku— çok eski zamanlara uzanan bir gelenektir. Ekonomik olanaklardan yoksun kılmak da aynı şekilde gelenekselleşmiş bir yönetimdir. —Ücret karşılığı çalışmayan ve böylece bir işverenin amacına hizmet etmeye kabul etmeyen bir kimsenin açlıkla veya fakirliğin küçültücü sonuçları ile karşılaşması.— Fakat, ikna yoluyla bir başkasının veya bir kurumun amaçlarının kendisinininkinden üstün olduğunu kabul edecek şekilde bir kimsenin inançlarının değiştirilmesi giderek önem kazanıyor. Bunun nedeni, çağdaş toplumda kaba kuvvet kullanmanın, prensip olarak halâ bir çok kimse tarafından alkışlanmasına rağmen, uygulamada eleştiriye uğramasıdır. Gelirlerin yükselmesiyle insanlar ekonomik yoksulluk tehlikesinden de daha az çekinir hale gelmektedir. Böylece «ikna», kudretin uygulanması için başlıca araç olmaktadır. Bunun için öncelikle önemli olan, ekonomik düzenin kudreti kullanan kurumların işine yarayacak şekilde tasavvur edilmesidir. Dolayısıyla, bu varsayımın yerleşmesini sağlayacak eğitim de çok önemlidir. Söz konusu eğitim, kurumların amaçlarının aslında kendilerinin de amacı olduğuna insanları ikna eder veya bunun için gerekli şartları hazırlar. İnsanları kurumların amaçları için alet olarak gören bir ekonomik düzen varsayımı çok daha az yararlı olurdu.

Ekonomi ilminin kudretin kullanılmasına katkısına onun «alet olma işlevi» denilebilir. Bununla kastedilen, ekonomik düzenin gelişmesine veya anlaşılmasına alet olması değil, bu düzende kudreti elinde bulunduranların amaçlarının gerçekleşmesine alet olmasıdır. Bu işlev, kısmen, her yıl yüzbinlerce öğrencinin eğitilmesi şeklini alır. Bu eğitim son derece yetersiz ise de bir çok kimsenin ve belki bu eğitim alanların çoğunun zihninde tam olarak belirgin olmayan fakat gene de kullanılabilir fikirler yerleştirir. İnsanlar belki de eleştirecekleri şeyleri kabul etmeğe ikna edilirler. Ekonomik yaşamı etkileyebilecek eleştirci görüşler daha «ulvi» diğer sahalara yönlendirilir. Ve

bu eğitimin ekonomik olaylar üzerine konuşan ve onları yorumlayanlar üzerinde büyük ve süratli etkisi vardır. Her ne kadar kabul edilen ekonomik toplum modeli gerçekçi değilse de, elde bulunan kullanılmaya hazır model budur. Bu nedenle de kanun yapıcılar, devlet memurları, gazeteciler, televizyon yorumlayıcıları, profesyonel tahminçiler ve ekonomik sorunlar üzerine konuşmak, yazmak ve karar almak zorunda olan diğer bütün kimseler için bu model gerçeğin bir temsilcisidir. Ekonomik düzene karşı davranışlarını belirlemede bu model yardımcı olur. Çalışma, tüketim, tasarruf, vergileme, idari düzenleme gibi alanlarda iyi veya kötü olarak nitelenen davranış ve hareket kıstaslarının belirlenmesinde de bu modelden yararlanılır. Bu yoldan çıkarları korunan herkes için bu çok yararlı bir şey. Burada bunun aksini gerçekleştirmek için çaba göstermemi bir çok kimse daha az yararlı olarak bulacaktır. Benim yapmaya çalıştığım, ekonomi ilmini «alet olma işlevi»nden arındırmaktır. Böylece daha eski, daha geleneksel ve daha bilimsel bir metod olan ve eşyanın ve olayların içeriğini anlamaya çalışan «açıklayıcı yaklaşım»a dönüş söz konusu olmaktadır.

İktisadın araç olma işlevinin nedenleri düşünüldüğünde komploya hiç, entrikaya da daha az yer verilmelidir. İktisatçılar, ekonomik çıkarların bilinçli hizmetkârları değildirler. Çok azı bilinçle çıkar çevrelerine boyun eğer. Toplumda benimsenen ses, egemen olan ekonomik çıkardır. Onun onayladığı ve uygun gördüğü politika sağlıklı politikadır. Onun onaylamadığı veya uygun görmediği ise ilginç ya da yaratıcı olabilir, fakat sorumlu düşünce ve eylem için değerli bir rehber değildir. Herkes gibi iktisatçıların da değerli, sorumlu ve saygıdeğer şeyler için içgüdüleri vardır. Ekonomik çıkarın başlıca etkili olma yolu neyin sorumlu ve saygıdeğer olduğunu tanımlamaktır.

İktisadın araç olması, çoğu kez, tarihinin bir yan ürünüdür. Bir ekonomik toplumun yapısı kendisinden sonraki toplum için uygun bir rehberdir. Sadece önceki gerçeklere sarılmak ve onları doğrulamak gerekli görül müştür. İktisat bir disiplin olarak, girişimcilerin küçük ve basit olduğu ve insanların üretken enerjilerini tarımda harcadığı bir zamanda biçimlendi. Firmalar değişen üretim maliyetlerine ve pazar fiyatlarına duyarlılık gösterdiler. Pazarın emirleri altındaydılar. Teori bir ger-

ceği yansıtıyordu. Zamanla, teori, monopolü —daha doğrusu oligopolü— de kapsayacak şekilde değiştirildi, fakat kendi kökenlerinin tutsağı olmakta devam etti. Rekabetçi firma halâ temel unsurdu ve oligopolcü de pazar hareketlerine duyarlılık gösterdi. Göstermek zorunda idi, çünkü amacı kârını ençoklaştırmaktı. Böylece pazar ve de tüketici egemen olarak kaldı. Tüketici egemenliğini sürdürdü. Ve iktisat farkedilmeden firma gücünün kılıfı olma rolüne kayd. Bu süreci kimse bilinçle oluşturmadı. Dürüst bir entellektüel tutuculuk olarak görünen şey ekonomik çıkarın güçlü bir dayanağı oldu. Tüm bunlara yine döneceğim.

Fakat iktisâdın araç olma rolü değişmez değildir. Son zamanlarda, özellikle genç iktisatçılar arasında büyük bir başkaldırma var. Çok uzun bir süredir eğitime egemen olan, kuramsal spekülasyonları biçimlendiren ve üretici örgütlerin ekonomik, toplumsal ve siyasi etki kullanımlarını gizleyen yaklaşım genel bir saldırıya uğradı. Bir zamanlar iktisat olan şey şimdi neo-klasik iktisat oldu, ve bu terim gününü doldurmuşluğu ima etmektedir.

Bu ayaklanmanın bir çok nedeni vardır. Kısmen, bu, korunan gücün apaçık ortaya çıkmasındandır. Artık bunu gizlemeye çalışmak dürüstlüğe sığmaz.

Ayrıca güç kullanımının artan ölçüde korkunç sonuçları olmuştur. General Dynamics veya General Motors'un kamu isteklerine duyarlılık gösterdiklerine halk ikna edilebilir ve bilim adamları da kendi kendilerini ikna edebilirler. Fakat silahlanma yarışı sonucunda yaşama olanakları sınırlanınca ikna gücü çok zayıflar. Benzer şekilde, konut ve sağlık hizmeti yokken, erkeklerin kullandığı deodorantdan bol bulunuyorsa, halkın gereksinmelerini karşılama kavramı anlamsız olur.

Üniversitelerin değişen kimliği de bir etken olmuştur. Yakın geçmişte, boyutları sanayinin gereksinmelerini karşılamak üzere büyümüş, yapıları karmaşıklaşmıştır. Kaderin cilvestiyle, ulaştıkları boyutlar ve önemleri sonucu, giderek artan oranda kendi içinde bağımsızlaşan bir güç oluşturdular. Bir zamanlar muhalif olanlara yaptırımlar uygulanırdı. Bu kişi belirlenir, işine son verilirdi. Günümüzde toplumsal saygınlıktan vazgeçmek yeterli oluyor -ki bunun için fazla yürekli olmaya gerek yok. Şu-

rası kesin ki Birleşik Devletlerde devrimler tehlikesiz oldukları zamanda ortaya çıkma eğiliminde. Burada olduğu gibi.

İktisadi sistemde örgütlenme çok dengesiz biçimde gelişiyor. En büyük boyutlara haberleşme ve otomobil kesiminde ulaşırken, en ileri teknik düzey ve devletle en yakın ilişkiler silah imalatında gerçekleşiyor. Tarımda, konut inşaatında, hizmetler sektöründe, güzel sanatlarda firmalar daha basit bir yapıya sahip. Bu farklılaşmalar büyük güç farklılaşmalarını ve bağlı sosyal etkileri beraberinde getiriyor. Ford, Shell ve Procter and Gamble büyük güç odakları. Bir çiftçinin böyle bir gücü yok; konut yapımcısının gücü çok az. Bu farklılaşma ise iktisadi sistemin nasıl ve kimin için çalıştığı ile çok yakından ilgili. Otomobil, karayolu ve silah üretiminin gelişip, konut, sağlık ve beslenme düzeyinin yetersiz kalmasının açıklaması, tüketicinin eksantrikliği veya vatandaşın zevklerinden çok, burada yatıyor.

Dolayısıyla iktisadi sistemi tek bir birim gibi düşünmek yararlı değil. İdeal olan sistemin sürekliliğini kavramak —yani Birleşik Devletlerde bir uçta en basit bir aile şirketinden Amerika Telefon ve Telgraf Şirketine, General Motors'a, diğer sınılaşmış ülkelerde köylüden Volkswagen'e uzanan bir örgütler dizisi olarak düşünmek gerek. Yine de sınıflandırma yöntemi, içerdiği keyfi sınırlara karşın açıklığa doğru ilk adım. Fiyat, maliyet, üretici, tüketici, toplum ve hükümet üzerinde tüm egemenlik araçlarını kullanan işletmelerle, kullanmayanları iki sınıfa ayırmakla kaybedeceğimiz bir şey yok, aksine açıklık bakımından kazanılacak çok şey var. Dolayısıyla dördüncü bölüm, çağdaş ekonominin bu iki kesimli modelini ana hatları ile ortaya koyacak. Ama önce yerleşmiş neo-klasik sistemin ana çizgilerini anlamak gerekir ki koparmaya çalıştığımız bağların ne olduğunu bilelim.

İktisat Öğretiminde Türkçe Semboller (Bir Çağrı)

Prof. Dr. Vural SAVAŞ (*)

İKTİSAT DERGİSİ'nin bu sayısını İktisat Öğretimine ayırdığını öğrenince, pekçok konu arasında bir tanesini seçip bu konudaki düşüncelerimizi ve deneylerimizi Türk iktisatçılarına duyurmakta yarar gördük.

Konu, iktisat öğretiminde kullanılan sembollerle ilgilidir. Bilindiği gibi iktisat ilminin her dalında kavramlar sembollerle gösterilir. Özellikle matematiksel yöntemlerden yararlanma eğilimi arttıkça kullanılan sembol sayısı da hızlı bir artış göstermiştir. Çağdaş iktisat kitaplarını, matematiksel metinlerden ayırmak gittikçe güçleşmektedir.

Sembol kullanımının yaygınlaşması ile birlikte ortaya bir sorun çıkmıştır. Yabancı kaynaklar, özellikle temel kaynak niteliğinde olduğu için İngilizce kaynaklar; kullandıkları sembolleri, o sembolün kendi dillerindeki kelimesinin baş harfiyle göstermektedirler. Örneğin «taleb»i D (Demand), «arz»ı (S), «tüketim»i C (Consumption), «yatırım»ı I (Investment) vb. gibi. Biz Türk iktisatçıları da bugüne kadar bu sembolleri aynen kendi kitaplarımıza aktarıyorduk. Bu durumda öğrenci hem yeni kavramları ve hem de Türkçe'de bu kavramlarla ilişkisi olmayan sembolleri

(*) Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Öğretim Üyesi.

ezberlemek zorunda kalıyordu. Bu ise öğrencinin, öğrenmek için harcadığı çabayı gereksiz yere arttırıyor ve en önemlisi öğrenciyi ezberciliğe itiyordu.

Geride bıraktığımız iki yıl içinde hem lisans ve hem de lisans üstü düzeyde verdiğimiz derslerde biz, ilkelerini aşağıda açıklayacağımız şekilde, bu yöntemi değiştirdik ve her sembolü dilimizdeki karşılığı olan kelimenin ilk iki harfi ile gösterdik. Örneğin «taleb»i (Ta), «arz»ı (Ar), «tüketim»i (Tü), «yatırım»ı (Ya) vb. gibi. Ayrıca son yayınlanan iki kitabımızda (1) bu sembolleri kullandık. Aldığımız sonuç son derece başarılı oldu: öğrenciler kavramla ilişkisini anlayamadıkları sembolleri ezberlemekten kurtuldukları gibi, yazarken düşünmeyi de öğrendiler. Derslerimizde biz tahtaya yazarken öğrenci de, eğer konuyu izliyorsa defterine aynı sembolleri tahtaya bakmadan yazabiliyordu. En önemlisi artık gördükleri formülleri rahatça anlayıp yorumlayabiliyorlardı.

Biz kendi Fakültemizde bu yöntemi, yararına inanan kişiler olarak uygulamaya devam edeceğiz. Dileğimiz, zaman içinde geliştirerek bu yöntemi tüm Türk İktisatçıları için ortak yazım yöntemi haline getirebilmektir. Bunu başardığımız takdirde «ulusal iktisat»ı oluşturmak yönünde önemli bir adım atacağımıza inanıyoruz.

Türkçe semboller kullanırken ilkelerimiz şunlardır :

- 1) Her **değişken** sembolü, o kavramın Türkçe karşılığının ilk iki harfi olacaktır. Birinci harf büyük, ikinci harf küçük yazılacaktır. Örnek; talep : Ta, tüketim : Tü, yatırım : Ya vb.
- 2) Her **parametre** sembolü, o kavramın Türkçe karşılığının ilk harfi olacak, ancak bu harf küçük yazılacaktır. Örnek; marjinal tüketim meyli : t, marjinal yatırım meyli : y, eğim : e, esneklik : es gibi.
- 3) Türkçe'de iki veya daha çok kelimeden oluşan değişken isimleri bu iki kelimenin başharfleri ile gösterilecek ve

(1) V. SAVAŞ, «İktisat Politikasına Giriş», «Ar Yayın Dağıtım», İstanbul 1982
V. SAVAŞ, «Matematiksel İktisata Giriş», İ.T.İ.A. Ekonomi Fakültesi Yayınları, 1982.

harfler büyük olacaktır. Örnek toplam talep : TT, milli gelir : MG, yurtiçi milli gelir : YMG, para talebi : PT gibi.

Bu ilkelerin zaman içinde gelişeceği ve standart bir yapıya kavuşacağı kuşkusuzdur. Yeter ki konuyu tartışalım, yararlı ve sakıncalı yönlerini ortaya koyalım.

Çağımıza değer verip bu çabamıza katılacak tüm Türk iktisatçılarına şimdiden teşekkürlerimizi sunarız.

TÜRKÇE SEMBOLLER İÇİN BAZI ÖRNEKLER

Kavram Bazı Değişkenler	Türkçe Sembol	Yabancı Sembol
Talep	Ta	D
Arz	Ar	S
Fiat	Fi	P
Gelir	Ge	Y
Tüketim	Tü	C
Yatırım	Ya	I
İthalat	İt	M
İhracat	İh	X
Marjinal Fayda	MF	mu
Marjinal Gelir	MG	MR
Toplam Fayda	TF	TU
Para Arzı	PA	MS
Para Talebi	PT	MD
Milli Gelir	MG	Y
İstihdam	İs	N

Bazı Parametreler

eğim	e	(çeşitli)
esneklik	es	»
m. tüketim meyli	t	c
» yatırım »	y	i
» vergi »	v	t
» ithalat »	i	m
çoğaltan katsayısı	c	(çeşitli)
likidite tercihi	l	l

KAMU

İKTİSADİ

TEŞEBBÜSLERİ

**GELİŞİMİ, SORUNLARI VE
ÇÖZÜM YOLLARI**

KİTAP 100 TL.

OSMAN NURİ TORUN, HAYDAR KAZGAN, ÖZTİN AKGÜÇ,
MUSTAFA A. AYSAN, GÜNDÜZ PAMUK,
SELAHADDİN BABÜROĞLU, A. AYDIN DÜNDAR
GÜNGÖR T. URAS

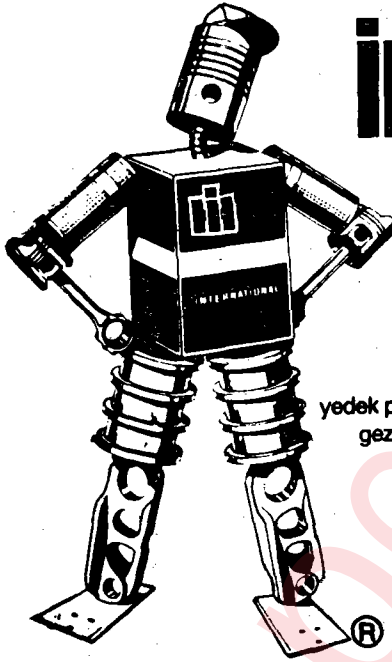
İ.Ü. İKTİSAT FAKÜLTESİ MEZUNLARI CEMİYETİ YAYINLARI

Cumhuriyet Cad. No: 27/6 Taksim / İSTANBUL

Not : Tek isteklerde kitap bedellerinin ve 10 TL. posta giderinin
posta pulu olarak gönderilmesi.

Şoför Arkadaş, Çiftçi Kardeş

İTER ROBOT

**Orijinal yedek parçada
güvence demektir.**

International, orijinal parçada güvenceyi simgeleyen
yedek parça robotuyla, yurt sathına yayılan servis istasyonları ve
gezici servisleriyle her zaman, her yerde hizmette rakipsizdir.

International

İmalatçı firma :
**TÜRK
OTOMOTİV
ENDÜSTRİLERİ A.Ş.**

TOE ve MAT, Ordu Yardımlaşma Kurumu
(OYAK) iştirakidir.

TÜRKİYE GENEL DİSTRİBÜTÖRÜ

Büyükdere cad 4. Levent İstanbul
Tel: 686970 (10 hat) Telex: 26239 MAT TR

SİRKET MÜHÜRÜ : Saraylı Bâğcı; SİRKET
Tel: 14800-14804 Sıra Ata-
şık Cad. Tınazat Bankası
İp Hanı Kat 1, Tel: 14480

İSTANBUL BÖROBU : Menekşeşenler Çar-
şı No. 3801 — 2802,
Azadlık Bulvarı,
Unkapanı, İstanbul
Tel. 22 36 72, 27 72 88

Garanti sözü

**Yürürlükte olan en yüksek faizi
vermeyi garanti ediyoruz.**

Garanti'ye gelin, şartları siz seçin.

İster uzun, ister kısa vadeli tüm tasarruflarınız için;

**Gelin şubelerimize,
yüksek kazanç yollarını
birlikte arayalım.**

**TÜRKİYE
GARANTİ
BANKASI**

MİS
TİK

**HAŞERELERE ETKİLİ,
KULLANIŞ EMNİYETİ
GÜNLÜK YAŞANTINIZIN
HER BÖLÜMÜNDE
KULLANABİLECEĞİNİZ
EV HAŞERELERİ İLACI**

AEROSOL SİS

HEKTAŞ TİCARET T.A.Ş.

Kemeraltı Cad. 84 Karaköy - İSTANBUL Tel. : 43 27 10 (5 Hat)

TEMPAŞ

TESİSAT MALZEMELERİ PAZARLAMA A.Ş.

- o **BORUSAN SİYAH ve GALVENİZ BORULAR**
- o **VİTRA BANYO TAKIMLARI**
- o **ECA BATERİ ve SARI MAMÜLLERİ**
- o **ÇANAKKALE SER. DÜZ ve DESENİLİ FAYANSLARI**
- o **KALEBODUR MAMÜLLERİ**
- o **GORBON IŞIL ÖZEL SERAMİK ve FAYANSLARI**
- o **SELENA HAZIR MUTFAK**
- o **THYSEN BRÜLÖR**
- o **WİLO ve PERFEKTA SİRKÜLASYON POMPA**
- o **ELEKTRİKLİ TERMOSİFONLAR**
- o **DÖKÜMAY MAMÜLLERİ**
- o **PİMAŞ PİS VE TEMİZ SU BORULARI**

Kasap Sok. No: 10 Hilmi Hak Hanı Esentepe - İSTANBUL

Tel: 67 55 02 - 67 55 03 - 67 55 04

Hürriyet
GÜNLÜK MÜSTAKİL SİYASİ GAZETE

**TÜRKİYE'DE VE AVRUPA'DA
LİDER GAZETE**